

SULANE

TALLINNA KAARLI KOĞUDUSE AJAKIRI

Me ei ole kirjatähe, vaid Vaimu sulased,
sest kirjatäht suretab, aga Vaim teeb elavaks.
/2Ko 3:6 järgi/

Maara Vindi illustatsioon, 2023

1 Juhtkiri.	<i>Toimetus</i>
2 Jutlus. Läki nüüd Petlemma!	<i>Jaak Aus</i>
3 Konstantinoopoli III Kirikukogu – 680–681 A. D.	<i>Ain P. Leetma</i>
8 Koguduse ajalugu. Algusest peale üks suur ime!	<i>Toomas Mäeväli</i>
10 Koguduse ajalugu. Muusikaelu enne Kaarli uut orelit ja Mihkel Lüdig	<i>Piret Aidulo</i>
23 Koguduse ajalugu. Ernst Loderaud. Kaarli koguduse köster-organist	<i>Külli Saard</i>
27 Koguduse töötégija. Kunstnikuhingega majandusmees.
Intervjuu koguduse haldusjuhi Marek Pärnaga.	<i>Saima-Sellak Martinson
Külli Saard</i>
32 Ilutulestik.	<i>Maara Vint</i>

EELK Tallinna Toompea Kaarli Kogudus
Toompuiestee 4, Tallinn 10142
Telefon 619 9100
e-post: info@kaarlikogudus.ee
kodulehekülg: kaarlikogudus.ee

Sulane. Tallinna Kaarli koguduse ajakiri, ISSN 1406-8168;
tiraaž 200; ilmub üks korda aastas
Trükikoda: Trükiviis OÜ
Toimetus: Külli Saard, Saima Sellak-Martinson
Keeletoimetaja: Rolf Liiv
Küljendaja: Külli Saard
Arvelduskontod: SEB, arve: EE171010022004706006
Swedbank, arve: EE392200221011214295

Juhtkiri

Eesti rahval on üks tore mõistatus: „Mõista, mõista, mis see on: kiirem kui tuul, aga näha ei ole?“ Mõistatuse vastus on, et see on aeg.

Tõesti, aeg lendab märkamatu kiirusega – taas on käes jõuluaeg ja taas hoiate käes meie koguduse järjekordset ajakirjanumbrit. Igapäevaselt oma toimekat elu elades ei pruugi tähelegi panna, kui palju me oma elus korda saata jõuame, seetõttu on hea vahel, näiteks mõnel tähtpäeval, rahulikult tehtule tagasi vaadata. Nii võib juhtuda, et alles tagantjärele hinnates saame aru, kui palju tege-

mist ja ettevõtmisi pelgalt ühe aasta numbrisse on jäänud, mis siis veel pikema ajaperioodi lõikes toimunud rääkida! Ja rääkida oleks sellest tõepoolest palju, sest kui 2020. aastal tähistasime koguduse ja kiriku suuri sünnipäevi, siis sellel aastal saab meie imeline orel 100-aastaseks! Oleme väga tänulikud Jumalale, et Ta on lubanud meie kogudusel tänaseni püsida, meid hoidnud ja õnnistanud ning juhatanud koguduse juurde väga palju suurepäraseid erinevate annetega inimesi.

Nii on käesoleva ajakirja num-

ber järjekordne näide paljude armaste inimeste olemasolust ja koostööst. Seekordse jõulujutluse kirjutas koguduse õpetaja Jaak Aus. Kuid et oma tänu veel rohkem esile tõsta, on käesolev „Sulane“ suures osas pühendatud meie juubilarile – imelisele Walckeri orelile ja koguduse muusikaeluga seonduvale. Orelihooldaja Toomas Mäeväli tutvustab oma kirjatükis „sünnipäevalast“ lähemalt, räägib oreli ehitusest ja sellega seonduvast. Organist Piret Aidulo käsitleb muusikaelu ka enne uut oreli ja organist Mihkel Lüdigi, kelle nimega seondub eeskätt Fr. Kuhlbarši tekstile loodud ja aastast 1969 üldlaulupidude traditsiooniline avalaul „Koit“, põnevate elukäiku. Külli Saardi sulest saab lugeda kösterorganist Ernst Loderaudi värvikast elust. Kauaaegne kaastööline Isa Ain Peetrus jätkab kirikukogude tutvustamist, jõudes järjekorras 7. saj toimunud Konstantinoopoli III Kiriku-koguni. Veel saab lugeda intervjuud koguduse haldusjuhi Marek Pärnaga ning õpetlik-armsa jutukese on meile kirjutanud kunstnik Maara Vint.

Nii astume lootusrikkalt ja tänumees ajas edasi – homsesse päeva – usaldades Jumalat ja pidades meele sõnu, mis on kirjas prohvet Jesaja raamatus (Js 33:6a): „Tema on su aegade tagatis, abi küllus, tarkus ja tunnetus“.

Lahket lugemist!

Sulase toimetis

*Mihkel Lüdigi koos E. F. Walckeri
orelifirma montööri Wilhelm
Eberhardiga Tallinna Kaarli
kiriku oreli juures 1923. aastal*

Läki nüüd Petlemma!

Läki nüüd Petlemma, et näha saada seda, mis on sündinud, mis Issand on teatanud meile!” Lk 2:15

Olen ikka püüdnud igaks jõuluks tuua evangeeliumist välja mõne lause või salmi, mis võiks olla seekordse jõulu moto. Peast mäletan, et nendeks on varem olnud näiteks ingli ütlus „Ärge kartke“ või „Kuulutan suurt rõõmu“. Meenub, et veel olen kasutanud motona päästja sündi ja Jumalast sõimes. Issanda aasta 2023 jõuludeks valisin osa Luuka evangeeliumi teise peatüki viieteistkümnendast salmist: „Läki nüüd Petlemma!“.

Need sõnad on osa üleskutsest, mida esitas üks karjane oma kaaslastele. Nad olid äsja kogenud ilmutust, mille käigus ingel kuulutas neile rõõmu ja teatas, et Petlemmas on sündinud Päästja, kes on Issand Kristus. Karjased läksid ja said elumuutva kogemuse osaliseks, sest nad kohtusid Jumala endaga. Nad läksid ja kohtusid Jumalaga!

Ma ei tea, kas tänane inimene, sõltumata sellest, kas ta on kiriku liige või mitte, on ta ristitud või ei ole, tahab üldse Jumalaga kohtuda või kas ta peab Jumalaga kohtumist üldse reaalseks.

Evangeelium ei räägi sellest, kui pikk tee oli karjastel sõime juurde minna. Võib oletada, et see ei olnud väga kaugel, sest nad jõudsid kohale pimedas ja kohtusid Jeesusega. Pühakiri ei viita ka sellele, kas läksid kõik karjased või osa jäi karja valvama või võtsid nad enestega kaasa ka karja. See viimane on küll ebatõenäoline, sest linna minna koos karjaga ei ole

vast väga tark mõte. Ometi nad läksid ja kohtusid Jeesuse, Maarja ja Joosepiga.

Mainisin eelpool, et see kohtumine muutis karjaste elu. Ei ole teada, kui palju, kuid väike viide on, et lahkudes nad ülistasid Jumalat. See annab kinnitust muutusest. Võime vaid oletada, mida nad toimunust järgnevatel päevadel neile rääkisid, kellega nad oma rännakutel kohtusid.

Karjased tahtsid saada kogemust ja nad said selle. Nad kuulasid inglit ja läksid Petlemma.

Kerge oleks öelda, et karjastele ilmus ingel ja nad läksid teele. Nad said vapustava kogemuse. Nad said vahetu tunnistuse Jumalalt. Usun, et paljud ütleksid nüüd, et kui ka mind inglid kutsuks, läheksin ma ka kohtuma Jumalaga! Kuid see ei ole ju võimalik...

Tegelikult on. Iga aasta jõuluajal loetakse jõuluevangeeliumi. Iga aasta kõlab Piiblist inglite kuulutus Petlemmas sündinud imest. Ikka ja jälle kutsutakse meid Jeesuse sõime juurde, et kohtudes jumaliku armastusega võiks see inimese elu muuta. Jumal kutsub meid ikka ja jälle oma Sõna läbi enese juurde. Sõltub nüüd inimesest endast, kas ta võtab kuulda kutset minna Jeesuse sõime juurde Petlemma.

Jumala kutse armastuse hälli juurde ei ole kaugete aastate tagune lugu. See kutse on sama reaalne ka täna, kui ta oli siis.

Mingit muutust ei ole ka inimeste vajadustes. Inimene igatseb rahu ja õnne. Inimene igatseb head ja armastust. Igatses aastasadu tagasi ja igatseb ka täna. See on loomupoolest inimesele omane.

Nii otsitakse kõike mainitut meditatsioonidest, enesekaemustest, teraapiatest, rännakutest jne. Vaja on

vaid üht otsust: minna Jeesuse sõime juurde ja lasta sel Armastusel end puudutada.

Imeline on ka see, et see kutse ei ole vaid kord aastas esitatud. See kutse on igapäevane. Jeesus on töötanud olla iga inimese juures maailma ajastu otsani. Ta jagab kõike, mida inimene vajab, et kõik võiksid kogeda Jumala armastust igal päeval. Selleks on vaja püsida Jumalas, palvetades, armulaua käies, Tema Sõnasse süvenedes. See peab olema regulaarne ja pidev, sest siis saab igapäevase elu lahutamatuks osaks elu koos Jumalaga või nagu me „kirikukeeles“ ütleme: Tema elab meid ja meie Temas.

Karjased läksid Petlemma Jeesusega kohtuma. Piiblisalmi, mis on jutluse alguses kirjas, natuke ajakohastades, ütlen teile kõikidele: „Läki nüüd Jumala juurde, et saada osa kõigest heast, mida Tema meile anda tahab oma poja Jeesuse Kristuse läbi!“

Õnnistatud jõuluaega soovides

õpetaja Jaak Aus

Konstantinoopoli III kirikukogu 680–681 A.D. ehk Kuues oikumeeniline kirikukogu

Armas „Sulase“ lugeja! Jällegi on üks aastaring täis saanud viimase „Sulase“ numbri ilmunisest ja ma olen veendunud, et Sul on väga hea meel käes hoida äsjailmunud värsket „Sulase“ numbrit. Sellest ajast saati on maailmas juhtunud palju, ning juba pikka aega kestvale Vene-Ukraina sõjale on lisandunud veel üks vali sõda, mille tulemust ei tea meist ette mitte kui keegi. Ja mine tea, ei taha küll kõlada tusameelselt, kuid on võimalik, et selle „Sulase“ numbri ilmunise ajaks on puhkenud veelgi mõni konflikt. Loodame ja palvetame kogu südamest ja hingest, et mitte.

Meie aga jätkame oma n.ö kirikuisade teekonda, mille üheks oluliseks osaks on alati olnud, ja on oikumeenilised kirikukogud. Ka siin on teatud mõttes tegemist „tulerindega“, kuid seda palju positiivsemas võtmes. Sõnalahingud on nendel oikumeenilistel kirikukogudel olnud ägedad. Käesolevas artiklis tuleb see eriti tugevasti esile. Vahe on vaid selles, et nendest „sõdadest“ väljuvad mõlemad pooled võitjatena. Seda loomulikult usupuhtuse perspektiivi arvestades.

Tuletan veelkord meelde, et oikumeeniliste kirikukogude all peetakse silmas varakiriku kontsiile, kus olid esindatud nii Rooma impeeriumi ida- kui ka lääneosa. Vara on siin veel rääkida ametlikult Idakirikust ja Läänekirikust, sest ametlik kirikulõhe tekkis alles sajandeid pärast viimast oikumeenilist kirikukogu 787. aastal Nikaias (millest räägib ka meie järgmise „Sulase“ artikkel ja mis jääb oikumeeniliste kirikukogude reas viimaseks), seega siis 1054. aastal. Käesolevas numbris oleme seega jõudnud kuuenda kirikukoguni, mis kannab nime Konstantinoopoli III kirikukogu. Toon siinjuures meeldetuletuseks

ära ka eelmistes numbrites kajastatud kirikukogud ja järgmises numbris veel kajastamist leidva kirikukogu koos nende aja ja asupaigaga:

1. Nikaia I kirikukogu – 325 A.D.
2. Konstantinoopoli I kirikukogu – 381 A.D.
3. Efesose kirikukogu – 431 A.D.
4. Kalchedoni kirikukogu – 451 A.D.
5. Konstantinoopoli III kirikukogu – 680–681 A.D.
6. Nikaia II kirikukogu – 787 A.D.

Konstantinoopoli III kirikukogu, mida tuntakse ka **kuuenda oikumeenilise kirikukogu** nime all, oli kirikukogu, mis kutsuti kokku keiser Konstantinus IV poolt 680. aastal. Nii nagu ka nimi meile teada annab, leidis see kirikukogu aset Konstantinoopoli linnas. Sinna kogunes ligikaudu 300 nii Lääne- kui ka Idakiriku esindajat. See toimus kahes sessioonis ning mõlemat juhatas Konstantinoopoli patriarh Georg I. Kirikukogu eesmärgiks oli tegeleda impeeriumis laialt levinud hereesiaga (eksiöpetusega), mida tunneme monoteletismi nime all. Selle keerulise sõna taga seisab sisuliselt asjaolu, et väidetavalt oli Kristusel vaid üks tahe. Kuid kui eelmiste kirikukogude juures oleme kokku puutunud Kristuse loomuste käsitlemisega, ning oleme jõudnud selgusele, et Kristuses oli kaks loomust – nii jumalik kui ka inimlik, siis sellest lähtuvalt tekib ka küsimus, et kas Kristusel oli ainult üks või siiski kaks tahet? Asume siis teema kallale.

Monoteletism (seda tuntakse ka **monotelitismi** nime all) oli hereetiline kristoloogiline õpetus, mille kohaselt on Kristusel küll kaks loomust (jumalik loomus ja inimlik loomus; düofüsitism), kuid ainult üks

tahe (*thelema* – eesmärk, suunitlus). Selle õpetuse järgi on Kristus küll omaette isik, kuid tema tahe on Jumala poolt täielikult dikteeritud.

Sellise käsitluse töötas välja 7. sajandi alguses Bütsantsi keisri Herakleiose ülesandel Konstantinoopoli patriarh Sergios I, et lepitada Kalchedoni kirikukogul aktsepteeritud ortodoksset õpetust Kristuse kahest loomusest monofüsitismiga. See pidi võimaldama monofüsitide tagasivõtmist ortodoksse kirikusse, millest nad olid ekskommunikeeritud (osadusest välja heidetud).

Algul pooldasid monoteletismi idakiriku piiskopid ning ka paavst Honorius I. Monoteletismile seisis vastu eriti jõuliselt Maximos Usutunnistaja. Samuti seisis sellele vastu teiste seas Sophronios Jeruusalemmast. Monoteletismi ei tunnustanud paavst Johannes IV.

Vaidlused monotelismi üle olid nii ägedad, et 648. aastal andis keiser Konstans II välja edikti, mis keelas küsimuse edasise arutamise. Paavst Martinus I hülgas Lateraani sinodil 649. aastal monoteletismi ning kuulutas ainsaks ortodoksseks õpetuseks düoteletistliku õpetuse Kristuse kahest tahtest. Keiser Konstans II laskis hiljem paavsti Konstantinoopolisse tuua, kõrvaldas ta ametist ning saatis pagendusse Chersonesele (Krimmi). Samasugune saatus sai osaks Maximos Usutunnistajale. See tegigi vaidlustele lõpu. Kuid mitte kauaks.

Põnev, kas pole? Pinget jagub lõputult. Kuid seda kõike siiski vaid sissejuhatuseks. Asumegi siis selle eelviimase oikumeenilise kirikukogu

käigu juurde, ja vaatame, millega kogu Üleilmne Kirik omal ajal „lahinguväljal“ silmitsi seisis. Kuid me teeme seda läbi kokkuvõtliku ajaloolise ekskursi eelnevate sajandite ja kirikukogude läbi.

Lakkamatud vaidlused ja arutlused Kristuse loomus(t)e üle kurnasid veel pikalt kogu kristlikku maailma. Viiendal sajandil avastasid mõned piirkonnad ennast veel täielikus segaduses ja arusaamatuses olevat just nimelt Kristuse loomus(t)e käsitlemise üle. Kuigi selleks ajaks oli Kirik juba kindlalt dogmaatiliselt fikseerinud, et Kristus on Jumala Poeg, siis milles täpselt tema loomus seisnes, jäi ikkagi veel arutlustemaks. Varasemalt oli Kirik hukka mõistnud eksiõpetuse selle kohta, et Kristus ei olnud täielikult Jumal. Kalchedoni kirikukogu mõistis selle selgelt hukka ning väitis dogmaatiliselt, et Kristus on täielikult Jumal ja täielikult inimene.

Sellele hakkasid omakorda vastu monofüsiidid, kes väitsid, et Kristuses olid jumalik ja inimlik loomus kui „kokku sulanud“. Nagu Eutyches seda omal ajal väitis, et Kristuse inimlik loomus on nagu tilk mett, mis oli merre sulanud – ning seega tema loomus oli vaid jumalik.

Kuidas iganes ka edasised asjad kulgesid, Kalchedoni kirikukoguga nõusolijad astusid vaidlusse vastasleeriga, et need väidavad Kristuse inimliku loomuse olevat midagi erinevat meie omast. Sellele reageeris vastasleer väitega, et need (Kalchedoni kirikukogu pooldajad) on ennast „kihlanud“ nestorianismi vormiga, mille kohaselt oli Kristuses kaks eraldiseisvat substantsi.

Selline sisemine lõhe oli väga ohtlik kogu Rooma Bütsantsi impeeriumile, mis seisis pidevalt silmitsi ohutude ja vaenlastega väljastpoolt. Eriti suureks ohuks oli kaotada just need piirkonnad, kus pooldati monofüsiitlikku käsitlemist. Nendes piirkondades

leidis palju rohkem Kalchedoni kirikukogu pooldajaid kui vastaseid. Seega leidis tunduvalt rohkem hereetikuid kui ortodoksse (õige usu) pooldajaid. Näiteks ainult Egiptuses elas umbes 30 000 Kalchedoni kirikukogu pooldajat – neile oli vastu seisjaid aga viis miljonit. Vahekorrad olid seega kolossaalsed ning madinad teoloogiliste vaidluste üle, mis võisid kaasa tuua ka rahutusi piirkondades, ei olnud sugugi haruldased. Süüria ja Mesopotaamia jagunesid samal ajal Nestoriuse eksiõpetuse pooldajate ja jakobiitide eksiõpetuse pooldajate vahel (kui vajad selle kohta informatsiooni, siis palun loe Efesose kirikukogu käsitlest varasemast „Sulase“ numbrist). Oht impeeriumile oli seega suur ja vägagi reaalne.

Seega – kogu selle olukorra „lahenduseks“ ilmus lagedale monoteletistide õpetus, et tuua juba niigi pingelisse olukorda n.ö. kompromissi. Bütsantsi keiser Herakleios püüdis sellega ühendada kogu impeeriumi erinevad vaatenurgad, mis tundus talle olevat kõikehõlmavam ja paindlikum plaan. Samas oli lootus selle õpetusega enda poole võita Kalchedoni kirikukogule vastuseisjad, kes juba nagunii uskusid, et Kristusel oli vaid üks loomus ja sellest lähtuvalt oli tal ka ainult üks tahe. Kuid arusaamatuks jäi ikka veel, et kas kaltsedoonlased peaksid uskuma Kristuse inimlikku ja jumalikku energiasse ja/või tahtesse, ning samuti ka tema inimlikku ja jumalikku loomusesse. Oikumeenilised kirikukogud ei olnud selles küsimuses veel seisukohta võtnud. Selle uue õpetuse vastuvõtmine oleks pidanud kokku liitma mittekaltsedoonlased ja kaltsedoonlased. Mittekaltsedoonlased nõustusid, et Kristusel on kaks loomust ja ainult üks tahe, ning leidis kaltsedoonlasi, kes nõustusid vaatega, et Kristusel on vaid üks tahe, isegi kui tal on kaks loomust. Kaval ja lootustandev käik, kas pole?

Esimene katse – monoenergia ehk õpetus ühest energiast

Lootes tuua harmooniat kogu impeeriumi, võttis keiser Herakleios omaks monoteletismi õpetuse. Selle õpetuse levimise tugevaks toetajaks oli Konstantinoopoli patriarh Sergius I, kuna ta oli saanud selleks ka keisri enda õnnistuse.

Patriarh Sergius I tuli troonile 610. aastal, ning ta oli juba palju varem enne seda daatumit pööranud sellesse usku ka keisri enda. Aastal 622 väitis keiser Herakleios Armeenias piiskopile Paulusele, et Kristuse energia ehk siis aktiivne jõud, on üks. Selline „monoenergiline lähenemine“ oli eelkäijaks ja teerajajaks monoteletismile.

Herakleiose huvi oli tugevasti suunatud Armeeniale, ning see oli arvatavasti just sellel ajal, mil ta loots kasutada monoteletismi teooriat poliitilise relvana, et tuua mittekaltsedoonlik armeenia kirik tagasi üldilmsse Kiriku rüppe.

Selle eesmärgi pühitsemiseks kutsuti 622. aastal kokku kirikukogu Teodosiopolises, mis sai endale nime Garini sinod, kus arutati just nimelt monoenergismi õpetust. Järgnevate aastate jooksul kurnas Herakleios oma pead süüdistusega sõja õhutamise eest Sassaniidide vastu, kuid 626. aastal esitas ta Küprose piiskop Arkadiusele dekreedid, et too õpetaks ja levitaks „ühe energia“ dogmat. Seda sammu saatis tohutu edu, veelgi enam tänu asjaolule, et näiteks Küprose saarele ei olnud jäänud enam mitte ühtegi armeenlast, kes oleks sellele õpetusele vastupanu osutanud. Kuna kõik sujus nagu lepase reega, siis otsustas keiser Herakleios saavutada selle manöövriga veel laiemat kandepinda. 626. aastal pöördus ta Phasisse piiskopi Cyruse poole, et ka tema teeks sedasama oma piiskopkonnas.

Kuna Pärsia sõda oli nüüdseks

lõppenud, ning seda Herakleiose jaoks edukalt, siis jäi tal veelgi rohkem aega pühendumaks oma monoenergilise teooria levitamisele. Järgmisena jäid talle huviorbiiti Süüria ja Egiptus, kes olid vastu võtnud Kristuse monofüsiitliku käsitlemise. Niisiis, 629. aastal leidis Hierapolis aset kohtumine Herakleiose ja Athanasius jakobiidi vahel. Sõlmiti kokkulepe, mille kohaselt pidavat jakobiidid pöörduma tagasi Üleilmsesse Kirikusse, võttes omaks ja tunnistades monoenergilist õpetust. Selle tasuks pidi Athanasius saama Antiookia patriarhiks. 630. aastal sai piiskop Cyrus Kaltsedoonia patriarhiks, ning üsna pea võitis ta enda leeri veel ühe mitte-kaltsedoonlaste grupi. Ja seega olid kolm patriarhaati viiest – Konstantinoopol, Antiookia ja Aleksandria – üsna pea monoenergilise kristoloogilise õpetuse pooldajad.

Kuid mitte kõik ei olnud veendunud selles õpetuses ega jaganud selle seisukohti. Üheks nendest oli Palestiinast pärit munk Sofronius. Tema oli arvamusel, et selle käsitlemisega on midagi tõsiselt korrast ära, ja selle tulemusel sai temast **duoteletismi** eestseisja. Selle õpetuse kohaselt eksisteerib Kristuses kaks tahet – jumalik ja inimlik. Nimelt oli ta hirmul kirikliku ühtsuse pärast ja kartis, et monoteletistliku käsitlemise aktsepteerimisega kaasneb kiriku ühtsuse kompromiteerimine ja lõhenemine. Esimesed paar aastat suutis Konstantinoopoli patriarh Sergius tema õpetuse vaka all hoida ja teda n.ö. „vaigistada“. Kuid kui 634. aastal sai Sofroniusest Jeruusalemma patriarh, kasutas ta oma uut positsiooni ja rolli justnimelt selleks, et tuua lähema vaatluse alla monoteletismi õpetuse ortodokssus.

Püüdes vältida igasugust kompromissi kristliku doktriini suhtes, saatis Sergius kirja paavst Honorius I-le Rooma, milles ta avaldas soovi, et paavst annaks korralduse, et igasugused diskussioonid sellel teemal

Kuues oikumeeniline kirikukogu, miniatuur Constantine Manassese kroonikast, 14. sajand

lõpetataks. Sellele vastas paavst mitte ainult nõusolekuga, et diskussioonid sellel teemal on kuulutatud lõpetatuks, vaid veelgi enam, ta andis kindla meelega teada ka oma isiklikust seisukohast selles küsimuses, milles selgus, et tema vaated on täielikult monoenergistlikud.

Samal ajal ilmus Sofroniuse sulest *Epistola Synodica*, mis oli kokkuvõtte Küprose sinodist. See püüdis näidata, et monoenergiline teoloogiline vaade ei lähe kokku Kiriku ortodoksse õpetusega. Dokument väitis, et monoenergiline vaade ei ole mitte midagi muud, kui vaid monofüsitismi vändjalik vorm. Ja seega läks see igatpidi vastuollu kogu Kalchedoni kirikukogu kaanonitega. Selle tulemusel hakkas monoenergilise õpetuse toetajaskond drastiliselt kahanema ja ei läinud kaua enne, kui selle õpetuse pooldajad mõistsid selle mitte-ortodokssust. Nii Sergius kui ka Herakleios ütlesid lahti sellest õpetusest.

Teine katse – õpetus ühest tahtest

Tagasilöövatele tulemustele vaatamata ei andnud ei Sergius ega ka

keiser Herakleios veel alla. Kolm aastat hiljem tuli patriarh välja uue ja kergelt kohandatud versiooniga, mille Herakleios andis välja Ecthesise nime all 638. aastal. Seda edikti arvestati ametliku vastusena Sofroniuse kirjale, mida eelnevalt mainisime. Selles ediktis on selgelt ära märgitud, et igasugune diskussioon teemal, kas Kristusel on üks või kaks tahet, on keelatud. Veelgi enam, selles toodi nüüd selgelt esile, et kuigi Kristusel on kaks loomust (jumalik ja inimlik), on Kristusel ainult ÜKS tahe. Selline lähenemine tundus parema kompromissina, ja veelkord leidis see laialtlevinud heakskiitu ka idakirikus. Selle uue edikti väljaandmise ajaks oli Sofronius surnud, ning uus Jeruusalemma patriarh nõustus uue ja kohandatud versiooniga. Patriarh Sergius suri 638. aasta lõpus, ning tema uus asemik Pyrrhus oli samuti suur monoteletismi pooldaja ja samas ka Herakleiose hea sõber. Ka ülejäänud kaks patriarhi idakirikust andsid sellele õpetusele oma kinnituse, mida tunneme monoteletismi nime all. Lõpuks ometi tundus, et keiser Herakleios suutis ravida mõrad ja haavad, mis lagundasid imperiaalkirikut.

Kuid kahjuks ei olnud ta arvestanud Rooma paavsti(de)ga. Sellel samal 638. aastal suri paavst Honorius I. Tema mantlipärija paavst Severinus mõistis *Ecthesise* selgelt hukka. Ka omakorda tema järeltulija, paavst Johannes IV, mõistis selle õpetuse hukka. Selle tulemusel lõi ta juba täieliku kiilu ja mõra idakiriku ja läänikiriku vahele. Selleks ajaks, kui antud hukkamõistvad otsused jõudsid keiser Herakleioseni, oli ta juba vana ja haige, ning halvad uudised sellest ainult kiirendasid tema surma. Oma surivoodil andis ta teada, et kogu see lahkeli oli algatatud Sergiuse poolt, teda oli survestanud patriarh ise, vastu tema enda tahtmist, andma heakskiidu *Ecthesisele*.

Konflikt Roomaga

Selline kirikulõhe (skisma) staatus kestis veel mitmed järgnevad aastad. Keiser Herakleiose surm 641. aastal keeras Konstantinoopoli kogu poliitilise olukorra pea peale, ning kogu sündmustejada lõpuks sai tema mantlipärijaks tema noor pojapoeg Konstans II.

Samal ajal leiame Aafrikast tegelase nimega Maximus Usutunnistaja, kes viis läbi maruvihast kampaaniat monoteletismi vastu. Ning 646. aastal suutis ta veenda Aafrika sinodeid välja andma manifesti selle hereetilise doktriini vastu. See manifest saadeti uuele paavstile Theodore I-le, kes omakorda kirjutas Konstantinoopoli patriarh Paulus II-le, tuues esile selle õpetuse hereetilise loomuse. Paulus, kes oli oma vaadetelt paadunud monoteletist, saatis paavstile vastuse, milles ta õhutas teda aktsepteerima monoteletistlikku vaadet. Asi lõppes 649. aastal sellega, et paavst Theodore I ekskommunikeeris patriarh Paulus II, tunnistades ta hereetikuks (eksiõpetuse pooldajaks ja levitajaks).

Keiser Konstans II oli sellel ajal vaid 17-aastane nooruk, ning täieli-

Kuues oikumeeniline nõukogu, Dionisy, 1502, Neitsi Sünnimise katedraal, Ferapontovo, Kirillon, Vologda.

kult ükskõikne kirikus aset leidvate teoloogiliste debattide suhtes. Ta oli üksnes mures selle pärast, millist laundavat mõju need avaldasid kogu Rooma impeeriumile, mille tulemusel andis ta välja Konstansi edikti. Selles oli seaduslikult keelustatud igasugune diskussioon teemal, kas Kristusel on üks või kaks tahet, või kas Kristusel on üks või kaks energiat. Ta deklareeris, et igasugused arutelud ja vaidlused sellel teemal tuleb unustada. Mnjah. Noor keiser õppis üsna kiiresti, et kella tagasikeeramiseks oli sellel hetkel juba liiga hilja.

Roomas ja kogu läänekirikus viis selline asjade kulg olukorra viimase piirini, sest Konstansi edikt ei leeven-

danud olukorda sugugi, vaid ainult valas õli tulle. See tegi tõesti kogu olukorra hullemaks, sest ei kiitnud heaks mitte kumbagi versiooni – ei ühte ega teist. Ning see oli juba liig. Theodore plaanis kokku kutsuda Lateraani kirikukogu 649. aastal, et Konstansi edikt hukka mõista. Kuid kahjuks enne selle plaani õnnestumist ta suri. Selles viis täide tema mantlipärija paavst Martinus. Ning sellel kirikukogul mõisteti hukka nii *Ecthesis* kui ka *Konstansi edikt*. Pärast sinodi lõppu saatis paavst Martinus Konstansile kirja, milles ta teatas viimasele kirikukogu tulemusest ning kutsus teda hukka mõistma nii monoteletismi kui

ka tema enda välja antud edikti. Kahjuks ei olnud aga noor keiser just seda tüüpi inimesi, kes võtaksid sellist manitsust imperialistliku valitseja suhtes kergemeelselt.

Sellel ajal, kui Lateraani kirikukogu aset leidis, saabus Itaaliasse Ravenna eksarh nimega Olympius. Talle oli antud korraldus tagada, et edikti järgitakse kogu Itaalias. Ja et maksu mis maksab, seda peab tegema ka paavst. Kuid see missioon jäi tema surma tõttu liiga lühikeseks. Tema mantlipärija Theodor I Calliopas röövis paavsti ja toimetas ta Konstantinoopolisse. Siin pandi ta vangi, kus teda teda piinati ohtralt, kuna ta olevat eiranud imperialistlikke käskke. Samuti keelduti talle enne tema surma arstiabi andmisest. Keiser kiusas jõhkralt taga igaüht, kes vaid julges iitsatada ühegi sõna monoteletismi vastu. Tagakiusatavate hulka kuulus ka Maximus Usutunnistaja, kes leidis oma lõpu väga julmal moel, mille detaile ma ei hakka siinjuures kirjeldama. Olgu vaid öeldud, et need meetodid olid tõesti julmad. Keiser Konstansi julmus saavutas oma oodatud tulemuse ka paavstide poolt. Sellel teemal valitses vaikus kuni tema valitsemisaja lõpuni. Vähemalt avalikkuse ees.

Asjade lõplik lahenemine

Kui 668. aastal sai keisriks Konstantinus IV, algasid vaidlused taas. Keiser lükkas monoteletismi ametlikult tagasi. 680. aastal toimus Roomas kohalik kirikukogu paavst Agatho juhtimisel. Agatho järgi on tahe loomuse omadus, nii et kui on kaks loomust, peab olema ka kaks tahet, ent inimlik tahe määrab end alati kooskõlas jumaliku ja kõigeväelise tahtega. Konstantinoopoli III kirikukogul (kuuendal oikumeenilisel kirikukogul), mille Konstantinus IV kokku kutsus, mõisteti monoteletism 680. aastal hereesia hukka ning esitati tänini püsiv

õpetus, et Kristuse kummagi loomuse juurde kuulub oma tahe, ning et inimlik tahe allub jumaliku tahtele. Antiookia patriarh Makarios ning surnud Konstantinoopoli patriarh Sergios I ja Rooma paavst Honorius I mõisteti ketseritena (eksiõpetuse levitajatena) hukka.

Lõpetuseks

Hää lugeja! Tore artikkel jõuludeks, kas pole? Loodan, et see asjade virvarr suutis tuua natukene selgust ja arusaama sellesse, kuivõrd mitmekihiline ja valuline on olnud Kiriku usu ja doktriini kujunemine. Saame olla vaid tänulikud nendele kirikuisadele, kes on olnud meile teerajajateks. Ei pea meie ise enam selle kallal vaeva nägema, kuna suur töö ja vaev on juba nähtud ja tehtud. Kiriku ajalugu on täis higi, verd ja pisaraid. On võlu, ja on ka palju valu. Selles tuleb esile kogu inimese loomus. Näeme ka selgelt, kuhumaani me võime suruda oma piire nii jumalikus kui ka inimlikus mõistes.

Varakiriku ajaloos on alati kirik ja riik käinud käsikäes. Vähemalt on püütud need kaks instantsi koos hoida ja panna need harmoneeruma. Mingil määral on see õnnestunud ja mingil määral mitte. Selle konkreetse oikumeenilise kirikukogu tulemuseks näeme juba väga selgelt, et ei lähe enam kaua aega enne, kui idakirik ja läänekirik omavahel lahku löövad. Ning seega saabki olema järgmine „Sulase“ artikkel viimasest oikumeenilisest kirikukogust Nikaia 787. aastal. Sellest viimasest oikumeenilisest kirikukogust alates ei ole enam ühelgi järgneval sinodil idakirik ja läänekirik koos olnud. Positiivne on aga see, et viimaks taas toimuvad püüdlused selles vallas.

Hää lugeja! Käes on jõuluaeg. Ning seda enam on väga soe ja lohutav teada, et meie juurde tuleb jõululaps Kristus. Ta tuleb, et meie pa-

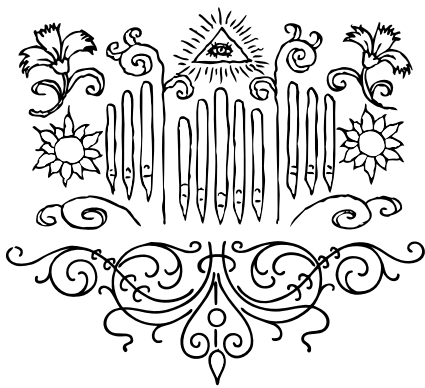
tud lunastada läbi paasamüsteeriumi (kannatamise, ristisurma ja ülestõusmise). See on Jumala kõige imelisem kingitus kogu inimkonnale, millest oleme osa saanud. Rõõmustagem selle kingi üle ja palugem, et Kristuse läbi oleksime ka meie rahu ja armastuse sõnumi toojad.

Soovin Sulle, armas „Sulase“ lugeja, kogu südamest ja hingest, ilusaid ja rahulikke jõule ning õnnistatud uut aastat. Ning me kohtume taas juba järgmise „Sulase“ veergudel.

Palve

Armas Jeesuslaps, tule minu hinge ja südamesse, ning täida need armastuse ja rahuga. Ning luba, et mina võiksin alandlikkuses seda armastust ja rahu edasi kanda inimestele, kes seda väga vajavad. Aamen.

*Armastuse ja palvetega,
Isa Ain Peetrus*

Algusest peale üks suur ime!

Tänavu sajandat sünnipäeva tähistav Kaarli kiriku orel on algusest peale üks suur ime. Kogudus unistas suurelt ja viis oma unistuse ellu.

Rasketest sõjajärgsetest aegadest ning majanduskriisist hoolimata otsustati ehitada orel, mis on Vabariigi suurim. Seda kannustas ühest küljest suur kirikuruum, aga teisest küljest toonane Eestimaa peakiriku staatus. Kahest pakujast valiti välja välismaine orelitöökoda. Mõne aasta eest Estoniasse ja Jaani kirikusse orelid ehitanud meister jäeti pärast hoolikat kaalumist kõrvale. Pakutu ei olnud vist piisavalt suur, ainult 76 registrit, millest 12 registri viled oleksid olnud kasutuses paralleelselt vähemalt kaheksa registrit.

Nüüsiis anti 15. novembril 1922. aastal tellimus Walckeri firmale Stuttgardis. Orel maksumuseks plaaniti 3,4 miljonit Eesti marka. See on huvitav ja erandlik, et välisfirmaga tehti leping just Eesti oma vääringus, aga Saksamaa oma rahal läks sel ajal väga halvasti ning kurss langes jätkuvalt, mistõttu selles vääringus kindla hinna määramisega tööde teostaja nõus ei olnud. Eriti suureks julguseks tuleb aga pidada seda, et oreli tellimust sisse andes oli kogudusel olemas ainult 10% vajalikust summast. Ometi usaldati Jumalat ja võeti vastu tulevikku vaatav otsus, mille üle võime täna sel päeval ainult uhkust tunda. Tootorkord alguse saanud instrumendist on tänaseks kujunenud suurim selle ajastu Walckeri tehases valmistatud orel kogu Euroopas, kusjuures oreli kunstiväärtus on väga kõrge. Dispositsioon on õnnestunud ning registrite omavaheline kõlaline tasakaal väga

hea. Orelis leidub nii vaevu kuulda-vaid registreid kui ka erinevaid soolohääli, võimas keeltekoor ja kandev pedaal (bass). Kõlavõimsuselt on orel suuteline mõjuma pidulikult isegi siis, kui kirikusaal on rahvast täis.

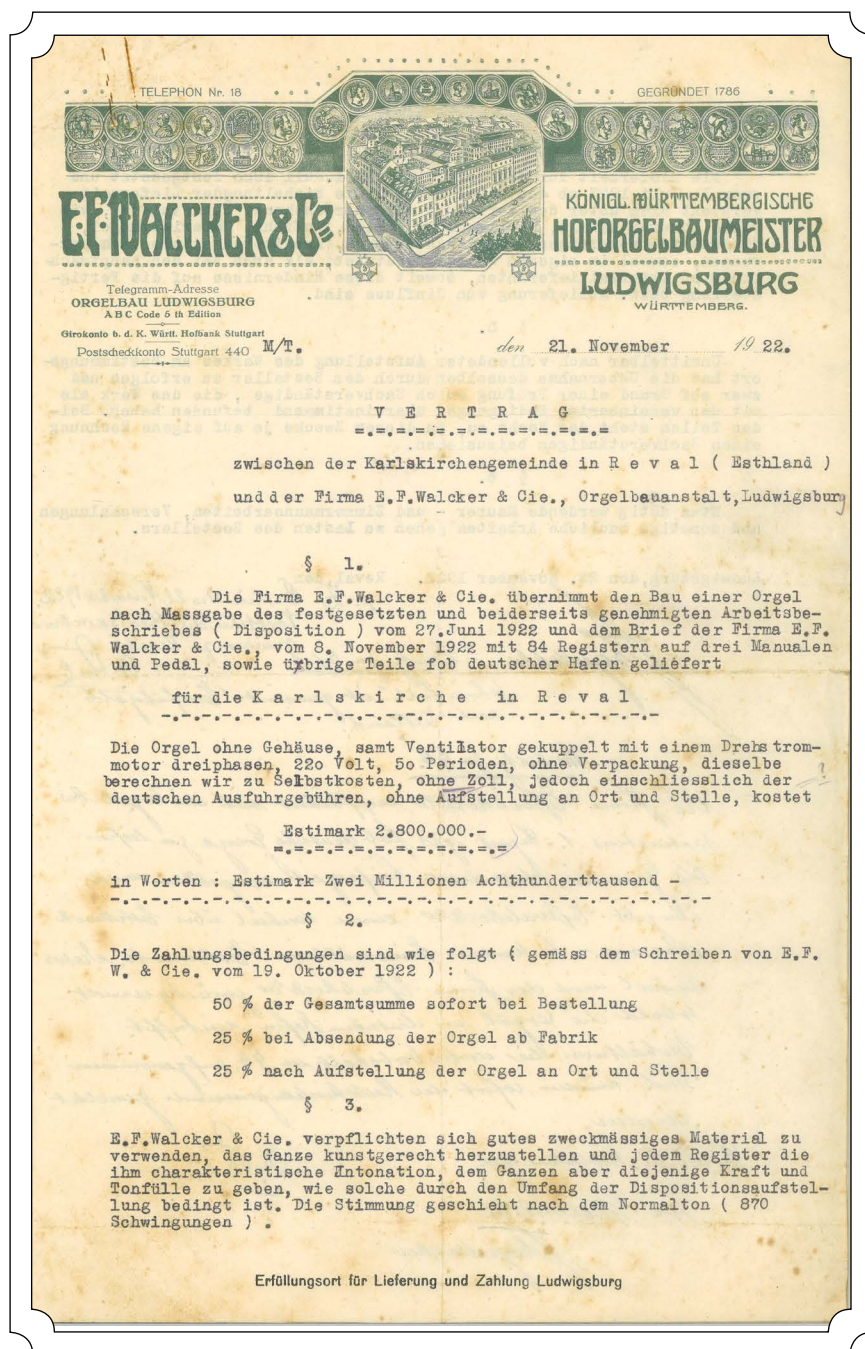
Orel valmis 1923. aasta lõpuks ja paigaldati jõuludeks, avakontserdini jõuti jaanuaris 1924. Ehitamisperioodi jäi palju korraldamist. Põhiliselt käis arutelu, millal ja kuhu panka ning millises valuutas kanda osamakseid, aga tuli ette ka ootamatusi ehituse osas. Kuna kõik tekstid kirjutati käsitsi, siis oli ootamatult tekkinud ümberkirjutamisel viga. Pedaalis oli jäänud välja üks olulisemaid bassi-registreid: Principal 16'. Kui Walckeri töökojas see viga avastati, oldi väga kohkunud ning vabandati ja uuriti võimalusi selle registri valmistamiseks. Lisakulutustest hoidumiseks loobuti pedaaali osas kahest keelregistrist, mis realiseeriti laenudena kolmandas manuaalis ja sel moel sai orel siiski ka nii vajaliku kandva bassiregistri. Selle registri suurim vile on kuus meetrit pikk ning ristlõikega nelikümmend korda viiskümmend sentimeetrit. Orel kõige pikem vile on samuti pedaaali osas, kus 32' keelregistri resonaator on ligi kümne meetri pikkune. Väikseimad viled on vaid paari sentimeetri pikkused. Madalaimad toonid oma 16 Hz sagedusega on üsna inimkõrvaga kuuldavuse piiril.

Oopuse raamatu järgi on oreli 5190 vilet, aga minu arvutuste järgi võiks vilesid olla 5082. Orel arvestuslik mass on 25 tonni. 2002. aastal paigaldasime orele uued puhurid, millest kumbki suudab anda 45 m³ tuult survega 150 mm veesammaste vahe, aga orel kasutab survet 90 mm veesammaste vahe.

Huvitav on koguduse arhiivis leiduvatest Külli Saardi kokku kogutud

dokumentidest jälgida oreli väliskujunduse saamise lugu. Kogudus ise oreli kujunduse kavandit meistritele ei esitanud ning meister pakkus välja kolme monumentaalse kuppeltorniga lahenduse. Kirjavahetusest selgub, et orelitöökodal oli jäänud juba Esimese maailmasõja eelsest ajast lattu seisma kolme vileturni kuplid, mis olid valmistatud kvaliteetsest Sloveenia tammest ühele Kanadasse ehitamisel olevale orele, mille tellimus aga tühistati ja valmis tehtud osad jäid üle. Kaarli kiriku suures oreli nähti potentsiaali nende kuplite kasutamiseks ja sealt see kujundusettepanek tuligi. Koguduse juhatus ei olnud kavandi sobivuses väga veendunud ja kahtles pikalt ning pidas nõu oma arhitektiga ja soovis, et kuplite lisataks teravad tipud. Walckeri orelitöökoda lisas seepeale kuplite peale ristid. Algne värvitoon oli helepruun, aga see muudeti juba valmistamise käigus altari ja kantsliga samatooniliseks. Nii kujunes Kaarli kiriku oreli välisilme, millega oleme tänaseks harjunud, ega kujutaks seda oreli teistsugusena ettegi.

Vaadates tagasi oreli sajale aastale, püüan märkida üles sündmusi, mis on selle pilli tehnilist seisukorda kõige rohkem mõjutanud. Kahtlematult on üks suurim mõjutaja kiriku kaugküttesüsteemiga ühinemine olümpiaregati toimumise ajal. Püsiv küte kuivas kliimat sel määral, et kogu oreli puitkonstruktsioon kuivas märkimisväärselt ning tuulepõhjad ja viled pragunesid, õhukindlad puidust releekarbid muutusid ebatihedaks. Orel muutus organistile väga ebakindlaks partneriks. Toonased õpetajad on meenutanud, et polnud haruldane, kui talvel ei olnud orel jumalateenistusel üldse kasutatav või vahel teenistuse alguses orel töötas,

Walckeri ja Kaarli koguduse vahel sõlmitud leping 21.11.1922.

aga poole teenistuse pealt läks rikki ja organistil tuli kolida ümber harmooniumi juurde, mis paiknes rõdul orelil lähedal. Neid kuivakajjustusi oli aastakümneid likvideeritud ning jätkus veel ka minule parandada viimase kapitaalremondi ajal.

Oluliselt on orelit mõjutanud nahkosade loomulik kulumine. Iga vile all olevaid membraaninahku on saja aasta sees kohati juba kaks korda

uuendatud, klahviülekanne süsteemides olnud pargitud soolest lõõtsakesed olid viie aasta eest ka täielikult läbi. Viimase remondi ajal said kõik lõõtsakesed asendatud ning loodetavasti peavad jälle pikka aega vastu.

Oreli kõla oli saanud kannatada enne Teist maailmasõda, kui orelit tookord hooldanud meister omastas kasu saamise eesmärgil kümnendiku orelit tinaviledest. Sellest tekkis

suur kõlaline tühimik just registreeritud keskmises piirkonnas, sest ära viidi vile, mis olid poole meetri kuni meetri pikkused. Pärast sõda asendati need vile, kuid vilede mõõdukad olid ebapiisava täpsusega ning vilede valmistamise tehnoloogia keerulistest aegadest tingitult kehval tasemel. Vile olid siiski kasutusel kuni viimase kapitaalremondini.

Viie aasta eest lõppes kolm aastat väldanud oreli kapitaalremont, mille käigus minu Mäeväli Orelitöököda oma tublide abilistega koristas süsteemselt kõik orelit osad ja seadis pilli taas heasse mängukorda. Vahetada tuli viis tuhat vilemembraani, paar tuhat juhtimisloõtsakest, parandada pragunenud puitvile, ajada sirgeks mõlkidega metallvile, valmistada uued vile omal ajal varastatud vilede asemele ning kogu süsteem välja reguleerida. Töö esitas noortele meistritele korraliku väljakutse, andis aga samas korraliku kogemuse.

Ka edaspidi on orelis oluline õige mikrokliima tagamine, mille jaoks on juba veerand sajandit kasutusel niisutusaparaat, mis vajadusel tekitab oreliste auru niiskustaseme tõstmiseks.

Muidugi on olnud saja aasta vältel tähtis, et orel on olnud aktiivses kasutuses ja kirikus on olnud ametis tublid organistid-kirikumuusikud, kes on oma pilli eest südamega hoolt kandnud.

Orelimeister
Toomas Mäeväli

Muusikaelu enne Kaarli uut orelit ja Mihkel Lüdig

Sada aastat tagasi oli Kaarli kirikus lõppenud kapitaalremont ja Walckeri oreli monteerimistööd. Ettevalmistusi alustati 1920. aastal, realselt algas see 1923. aastal ja kestis umbes pool aastat.

Kirikuruum sai uue värvilahenduse (sellest ajast pärines punakaspruun lagi, mis 2016. aastal jälle heledaks värviti), aknad said topeltklaasid, sisse seati keskküte ja elektrivalgustus, sest kuni sinnamaani oli kirikus gaasivalgustus. Kirikukoor ja oreliase lõhuti maha ja kahe raudbetoonist samba peale ehitati uus oreliruum ja koor, mis sai endisest kaks sülda (Tallinna süld, u 160 cm) laiemi.¹

16. detsembril 1923 toimus kirikuruumi ja uue Walckeri oreli pühitsemine. Hommikusele jumalateenistusele järgnes öhtul kontsert.

Meenutamaks siinkohal endist Normanni orelit, siis kõlas see kiriku sissepühitsemisel 1870. aasta 20. detsembril, ehk nagu tollases ajalehes kirjutati: „Kirikus hellises Normanni tehtud uus orrel wasto ja terretas koggodust.“² Oletatavasti mängis sellel toonane koguduse organist **Carl Casimir Krosing** (1843–1923), kelle tegevuse kohta laiemalt kahjuks andmed puuduvad.

Koguduse esimeseks köstriks oli organist Krosingu kõrval **Aleksander Wurmberg** (1840–1903), tubli koorijuht, kes oli loonud esimese Eesti lauluseltsi „Revalia“. „Ja meil olli ka üks vägga kassolik köster Alexander

*Aleksander Wurmberg (1840–1903).
Tõnu Parmaksoni erakogu*

Wurmberg kes püidis meie koggo-tussele abbi ja rõmo tehha temma olli üks vägga hea laulo tundja ja kui ka üks tuggew ja valjo healega eestlaulja ja temma andis meie kirriko kassuks Consertid ja allustas laulukorid“.³ Wurmbergi teenistus jäi kahjuks eraelulistel põhjustel lühikeseks ja uues kirikus ta kaasa teenida ei saanudki.

19. sajandi lõpus hakkas kujunema vaimulike kontsertide korraldamise traditsioon, näiteks jõukas Niguliste kogudus korraldas suurvormide ettekandeid ja ehitas selleks puhuks isegi rõdu suuremaks!

Korraldati kontserte nii enda kui ka teiste kirikute toetuseks. Näiteks 1879. ja 1883. aastal tehti Kaarlis heategevuslik kontsert orelit heaks. Hiljem korraldati kontserte toomkirikus, et tasuda Kaarli orelit eest ning 1885. aastal toimus Kaarlis kontsert Jüri kiriku orelit toetuseks.⁴

³ Külli Keel. Õpetaja Johann Gottlieb Konrad Bergwitz. Sulane, nr 4/26.

⁴ Tiina-Mall Kreem. Tallinna Kaarli kirik.

Muusikaelust Kaarlis enne Walckeri orelit

19. sajandi vahetusel 1870–1909 töötas Kaarlis köstrina **Karl August Conrad Pfaff** (1847–1909) – kokku lausa 38 aastat. Ta oli väga edukas koorijuht, tema juhitud segakoor pälvis tunnustust ka väljaspool kirikuteenistusi ja tema kaheksast laulupoisist koosnevat a cappella koori kutsuti laulma mujalegi. Pfaff korraldas kiriku toetuseks kontserte. Neid kajastati ka ajakirjanduses: „Laulo kori juhataja on ilma wäsimatta sedda juhhatust tallitanud, ja keik kontsertid, mis ta on annud, on kirriko heaks olnud, ja temma põlle omma waewa tassumisseks muud nõudnud kui kirriko kasso.“⁵

„Toompea Kaarli kiriku köster herra A. Pfaff suurt hoolt laulukoori eest kannud. Palava armastuse läbi oma kiriku wastu, on ta alati püüda katsunud Jumala teenistuste kordade ajal koorilaulusid kõige suurte pühadel wäsimata kiriku laulukooriga edendada. Peale selle on ta alati valmis olnud, kontsertisi kiriku kasuks andmas, mis meie selle osawa laulukoorist mõnda korda tänuliku meelega oleme kuulda saanud.“⁶

Samal ajal, aastatel 1894–1905, töötas Kaarlis organistina **Johannes (Johann) Busch** (1863–1938), kelle ajal oli Kaarlis säilinud katolikuagene laulupoiste traditsioon, mida teistes Tallinna kirikutes ei olnud. „Laulupoisse oli kaheksa /.../ Orel, köster ja laulupoisid juhtisid niütelda koguduse laulmist /.../ Meil tuli esineda

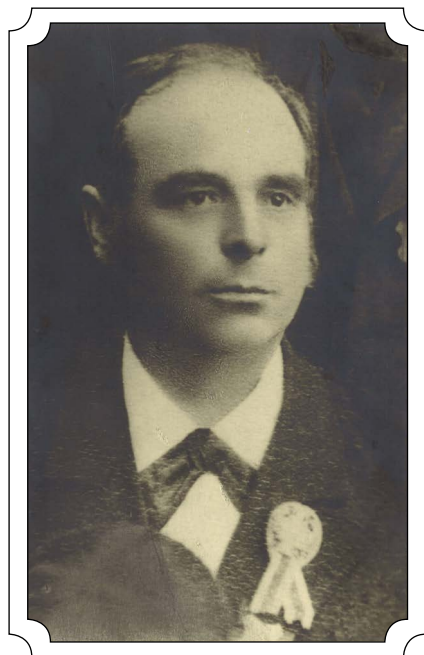
Tallinn 2007, 100.

⁵ Ristirahwa Pühapäewaleht, nr. 19, 6.5.1876 Kirriko kontsert.

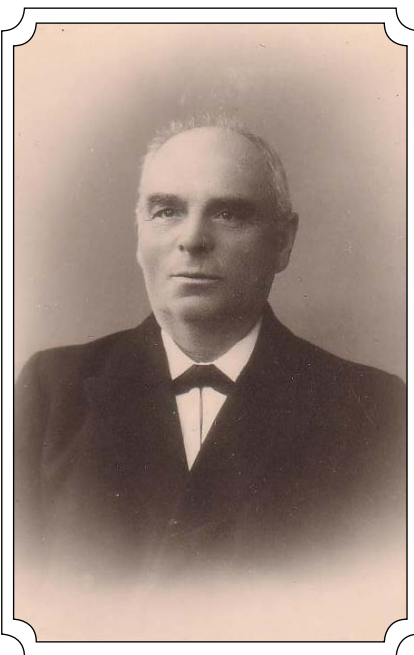
⁶ Ristirahwa Pühapäewaleht, nr. 50, 13.12.1887 Omalt maalt.

¹ Päewaleht nr. 210, 11.8.1923 Kaarli kiriku suurem remont.

² Eest Postimees nr. 2, 13.1.1871 Omalt maalt. Tallinnast.

Gustav Kasemets (1866–1943)

Theodor Tedder (1871–1914)

veel matmistel ja laulutamistel, kui asjaosalised selleks soovi olid avaldanud /.../ Erandjuhtudel esines ka kirikus segakoor ja orkester matmisel /.../ Johannes Busch /.../ ei olnud just elukutseline orelimängija, ei olnud ka muusikamees, kuid tavalise koraali, eelmängud jm viisid kandis ladusalt ette.⁷

Pfaffi ootamatu surma järel tuli Paldiskist köstriks **Gustav Kasemets** (1866–1943), kes küll oma eelkäija heatasemelist koori ei suutnud hoida, aga osutus edukaks asjaajamises, oli tubli majandusnimene ja raamatupidaja. Käis ka koguduse liikmete kodudes liikmemaksu sisse nõudmas ja pidi taluma ähvardusi trepist alla lükkamise kohta. Aitas ka uuele orele raha koguda. Tööpäevad kestsid tal tihti 12 tundi, aga palk oli väga väike. Aastal 1937 nendib ta ühes intervjuus, et enne tuli koguduses ka orelit mängida, aga nüüd teevad seda „organistihärrad“.⁸

⁷ Otto J. Kiesel *Laulupoisi mälestusi kodukiriku üle*, Eesti Kirik, nr 9, sept 1952.

⁸ Vt lähemalt: Külli Saard. *Rõõmus rõõmsatega ja kurb kurbadega. Köster-organist Gustav Kasemetsa 155. sünniaastapäeval*.

Buschi järel tuli organistik Theodor Tedder (1871–1914), kes oli 1842. aastal asutatud Leipzigi konservatooriumi lõpetamise järel 1896. aastal Eestimaa kubermangu tagasi tulnud. Ta andis klaveritunde, juhatas koore ning esines orelikontsertidel. Seda rohkem küll enne Kaarlisle tööle asumist.⁹

„Kaarli kirikus pikema aja järele jälle suurem kontsert saab olema, millest Kaarli kiriku laulukoor köstri hra Pfaffi juhatusel, orelikunstnik hra Theodor Tedder, tshellomängija hra Wahl, üks pasunakoor ja veel kaks austatud lauljannat tegevalt osa saavad võtma. Sissetulek olla Kaarli koguduse waeste hääks määratud. Meie soovime, et sellest kaunist kontserdist hästi rohkesti osa võetaks ja seega waeste silmapisaraid vähegi kuiwatada aidataks.“¹⁰

Tolleaegsed ajalehed panid kontserdiarvustustes kriitika otsekoheselt

Sulane nr 1, detsember 2021.

⁹ Vt lähemalt: Piret Aidulo. *Theodor Aleksander Tedderi 150. sünniaastapäeval*. Sulane nr 1, detsember 2021.

¹⁰ Eesti Postimees, nr. 46, 14.11.1896 *Uuemad sõnumid*.

kirja. Ka Th. Tedder oli hea sulega, aga pigem heatahtlik muusikakriitik. 19. aprillil 1898 oli ta käinud Kaarlis Pfaffi koori kontserdil. Ta kiidab küll koori, kuid oreli suhtes on kriitiline: „Jällegi nägime kui waewane ja koguni mitte kontserdile kõlblik selle kiriku orel on. Pedali häälest on üks kõwem kui teine, ka näikse mõni register nagu tiisikuses olema (sest et liig vähe tuult saavad), ja üks hääli jäi hääldama. Seda rõõmsamalt terwitame siis seda teatust, et uue oreli hääks korjandusi hakatakse tegema ja soovime siis, et selle juures kiriku ametnikud ühe nõuu ja tahtmisega töötaksivad.“¹¹

Sama aasta 22. oktoobril oli tal taas põhjust kirjutada: „Et selle oreli fortissimo oma hääle kõla poolest wana, häälest ära läinud leierkasti meelde tuletab, siis võib lugeja ka arwata, et Bachi väikene A-moll-praeludium ja fuga, nii ilus see tükk muidu ka on, meiesse koguni ei mõjunud.“¹²

¹¹ Eesti Postimees, nr. 17, 22.4.1898 *Uuemad sõnumid*.

¹² Eesti Postimees, nr. 43, 22.10.1898 *Omalt maalt. Th. T. Kontsert Kaarle kirikus*.

Oli ka vähem sõbralikke kriitikuid: „Tallinna Kaarli kiriku orel on tervise ja jõu poolest nii põdurale seisukorrale wananenud, et mitte ainult kontserdi-andjad teda hää meelega kolikambris ei näeks heidetawat, vaid et ka kogudus ikka enam ära hakkab nägema, kui vähe see mänguriist oma näotuma ja seejuures liig võimetu heliga pühapäevaste jumalateenistuste laulusaatjaks kõlbab ja kui vähe ta nii imekenale pühakojale kohane on. Kogudus tunneb oreli halbust ja nõrkust iseäranis sellest, et ta tema laulmise üle ei suuda walitseda ega seda juhata, millel tagajärjeks on, et koguduse laul oreli saadetusest ikka tüki maad taha jääb. Kunstnikkudel jälle on kahju, et nad halwa oreli pärast nii toreda ja lageda heliruumiga kirikus kontsertisid ei wõi anda.“¹³

Uut oreli tuli veel 25 aastat oodata.

Orelite probleeme võis ette tulla ka naabrite juures, nii saame 1899. aasta 14. jaanuari Eesti Postimehest lugeda, et 10. jaanuaril kontserdil Jaani kirikus laulis „Noor segakoor hra muusikaõpetaja Th. Tedderi osawal juhatusel puhtasti ja paraja tundmusega. Kenasti kõlas iseäranis „Israeli rahva leinalaul Babeli wangipõlwes“ (Gounod) oreli saatel, kuni üks oreli wile, mis kunagi waikida ei tahtnud, lõpuks kõik laulu mõnu ära rikkus.“

Kuna kirikud olid kütmata, siis külma aja ja temperatuuri muutused pidid üle elama nii organistid kui orelid. Võimalus kirik ainult pühapäevaks soojemaks kütta oli kehv lahendus, sest selline järsk temperatuuri vaheldumine mõjub orelele väga halvasti. Kui 1923. aastal mindi kirikus üle elektrile, siis osteti kiriku koori peale organisti käte soojendamiseks 3900 marga eest elektriahi.¹⁴

¹³ Eesti Postimees, nr 47, 19.11.1898, *Uuemad sõnumid*.

¹⁴ Kaarli koguduse arhiiv (=KKA). Kaarli koguduse eestseisuse koosolek 7.1.1923.

Viljandi Koidu lauluselts 1904. aastal. 2. reas keskel helilooja ja koorijuht Mihkel Lüdigi koos abikaasa Mathilde Lüdigiga.

Eesti keelde tõlgitud suurvormid

Uue sajandi algul suunas Th. Tedder oma tähelepanu suurvormide esitamisele, tema tegevus pani aluse voikaalsümfooniliste teoste esitamisele eestlaskonnas. Uuendusena tõlgiti need eesti keelde! 16. jaanuaril 1900 kanti Tedderi juhatusel Jaani kirikus ette Karl Steini oratoorium „Jeesuse sündimine“ ja sama aasta lõpul Heinrich Karl Barthi (1847–1922) „Jõuluoratoorium“. Ka August Topman (1882–1968) asus juhutama suurvormide ettekandeid, kui moodustas Tallinna Jaani kirikusse tööle asudes 1904. aastal suure oratooriumikoori.

Kaarli koguduse pastor Rudolf Hurda (1874–1918) eestvedamisel asutati 1907. aastal Eesti Evangeeliumi Luteri Usu Kiriku Muusikaselts, suurvormide ettekannetesse püüti kaasata ka teisi kirikukoore. Koorijuhid leppisid kokku, et juhatavad ühendatud koori kordamööda. Kaarli kirikus kanti ette Carl Heinrich Grauni (1704–1759) „Jeesuse surm“, mida juhatas Theodor Tedder. Topmani juhatusel tulid Jaani kirikus ettekandele Mendelssohni oratooriumi „Paulus“ I osa ning Haydni oratoorium „Loomine“.

Topman juhatas ka Cherubini reekviemi ja Saint-Saëns'i reekviemi, mida korraldas Kaarli koor Pfaffi mälestuseks 6. detsembril 1909, kui koore juhatasid mõlemad, Tedder ja Topman. Sarnaselt tänapäevastele ühendkooride ettevõtmistele ei tea me muidugi täpselt, kui palju lauljaid ja millistest kooridest igal korral kohal oli.

1910. aasta VII üldlaulupeoks oli Tedder registreerinud Kaarlist 120 lauljat ja selleks õpiti Mozarti reekviemi. Laulupeol juhatas seda Mihkel Lüdigi, kes sel ajal tegutses veel aktiivselt Peterburis, ja korduskontserdil August Topman, kes oli taas asunud õppima Peterburi konservatooriumi. Topman soovis õppida dirigeerimist; selle aja õppetöökorraldus nägi ette, et dirigentide klassi võeti õpilasteks vastu ainult neid, kes õppisid ka kompositsiooni.¹⁵

Vaatamata rasketele oludele Esimese maailmasõja ajal kandis Estonia Muusika Osakonna koor 1915/16 Jaani kirikus ette Haydni „Loomise“. Esimese maailmasõja aastad, tsaaririigi lagunemine ning revolutsioon

¹⁵ August Topman. *Mälestused*. Tallinn 1972, 64.

lõid neil aastatel inimeste ja kultuuri-
elu nii või teisiti segamini.

Suurvormide kontserte toimus
mujalgi. 1903. aastal juhatas Konstan-
tin Tüرنpu „Endla“ kooriga Pärnu
maakonnalaulupeo raames Eliisabeti
kirikus Haydni „Loomist“, teos esita-
ti eesti keeles. Lüdigi mainib, et aasta-
paar hiljem esitati Tartus samuti eesti
keeles Händeli „Judas Maccabäus“. 1904. aastal tõi lauluselts „Koit“ Vil-
jandis ettekandele Lüdigi juhatusel
Taani helilooja Niels Gade (1817–
1890) kantaadi „Comala“. 1909 kanti
Tartus laulupäeval eesti keeles ette
Mendelssohni oratoorium „Athalia“,
mida juhatas Artur Kapp.¹⁶ 1914. aas-
tal juhatas Lüdigi Haydni „Loomist“
Viljandi Pauluses. Oma mälestustes
ta mainib, et sealne orel oli halvas
seisukorras.

Orelite olukord oli enne Esimest
maailmasõda siiski paranemas. Orel-
meister Terkmann ehitas kaks suurt
orelit peaaegu ühel ajal: 1913 valmi-
sid orelid Estonia kontserdisaalis ja
Tallinna Jaani kirikus. Samal ajal ehi-
tas Saueri firma ümber toomkiriku
Ladegasti orel. Plaani uue oreli ehitam-
iseks peeti siis juba ka Kaarlis, sest
Normanni orel polnud enam ammu
töökindel.

Ootamatu surma läbi lahkunud
organist Theodor Tedderi koht kuu-
lutati 1914. aasta mais vakantseks
ja sama aasta suvel osutus valituks
värskest Peterburi konservatooriumi
oreli- ja kompositsioonikursused
läbi teinud noor orelikunstnik **Anton
Kasemets** (1890–1978).¹⁷ Vabaks jää-
nud koha peale oli kandidaate roh-
kem, kuid kes nimeliselt, seda me-
täpselt ei tea.

Uuele orelimängijale tehti kohus-
tuseks oma lõpueksam aasta pärast
ära teha, mille peale esialgne valimine

¹⁶ Mihkel Lüdigi. *Mälestused*. Tallinn 1969.

¹⁷ Vt lähemalt: Piret Aidulo. *Anton Kase-
mets – organist, koorijuh, muusikaõpetaja,
muusikateadlane, muusika- ja teatrikriitik,
helilooja*. Sulane nr 1, detsember 2022.

Anton Kasemets (1866–1943)

lõplikult kinnitataks. Palgatingimused
jäid samad, mis ennegi olid, kuid uus
orelimängija pidi tingimata ka koori
juhatama.¹⁸

1914–1915 juhataiski Kasemets
Kaarli koguduse koori ning 1915.
aasta palmipuudepäha kontserdil on
tegevad nii tema noor koor kui ka
tema ise orelil ning mitmed solistid.

Ivalo Randalu on kirjutanud, et
ilmselt mängis ka Peeter Süda Kaar-
lis asendusi. 1914, kui hakati otsima
uut organisti, siis vaatamata ettepa-
nekutele Peterburi konservatooriumi
orelit õppinud helikunstnikele
August Topmanile, Mart Saarele ja
Peeter Südale, loobusid nad kandi-
deerimast. P. Süda on 5. juulil kirjuta-
nud Tartusse: „Minule ütles Topman,
et ta siiski seda kohta ei soovi: vana
orel ja külm kirik talvel – ei avalda
külgetõmbamise võimu. Sel ja sa-
mal põhjusel ei ole mul ka lusti seda
kohta vastu võtta.“ Randalu kirjutab,
et „tegelikud tagamaad olid süga-
vamad ja kui lõpuks kantoriks asus
A. Kasemets, said meie sõbrad põl-
gust täis (tundub üldse, et sellest me-
hest kui muusikust ja organistist olid

¹⁸ KKA Kaarli koguduse konvendi
koosolek 3.7.1914.

nad „kõhnal“ arvamusel).“¹⁹

Kasemets andis organisti ja koo-
rijuhi töö kõrval ka klaveri- ja muusi-
kateooria tunde ning hiljem süvenes
hääleseade teemadesse, millega algas
tema laiem ning edukas tegutsemine
koori- ja koolimuusika vallas.²⁰ Esi-
mese maailmasõja ajal 1915–1917 oli
Kasemets sõjaväeteenistuses Peter-
buris 1. tagavarapolgus kirjutajana,
vabastati terviselikel põhjustel kehva
silmanägemise tõttu ja jätkas lühiaja-
liselt tööd koguduses. Ta oli aktiivne,
sõnakas ja kriitilise meelega ja see
võis olla ka põhjuseks, et alates 1917.
aasta novembrist oli Kaarli organisti
koht taas vaba.

Vabale organisti kohale kandi-
deerimise suhtes peeti läbirääkimisi
Mihkel Lüdigiga, kes „kui tubli koori-
juhataja ja hea organist Eestis tuttav
on. Pealegi on hr Lüdigi mõtteid aval-
danud, et ta kodumaale soovib tulla.
Hr. M. Lüdigi tingimus on: 2400 rbl
aastas palka ja pärastpoole, kui ko-
gudus enesele uue maja ehitab, seal-
samas prii korter. Konvent on tingi-
mustega nõus, kui peakoosolek need
heaks kiidab. Hr. Lüdigit kohustata-
kse koguduse koori uuesti elusse kut-
suma ja seda pidama. Sellega on tema
täiesti nõus.“²¹

¹⁹ Peeter Süda. Koost I. Randalu. Tallinn
1984, 70.

²⁰ Kasemets rakendas end hiljem
kooli- ja koorimuusikas, oli lühikest aega
„Estonia“ ooperiteatri direktor ja tegi
edukat karjääri laulupidude üldjuhina.
Vabakutselise organistina andis ta ka
edaspidi kontserte, olles nii solisti kui
saatja rollis ja eksilis pöördus kiriku-
organisti ameti juurde tagasi.

²¹ KKA Kaarli koguduse konvendi
koosoleku protokoll 8.4.1918.

Mihkel Lüdigi – Kaarli koguduse organist 1918–1923 ja 1928–1932

Anu Jürisson kirjutas Lüdigi 140. sünniaastapäeval, et Lüdigist oleks ainekandjaks filmiks: „Selles filmis saaksid kõrvaltegelastena ekraanil vilksatada nii Vene kirjanik Maksim Gorki, kelle juurde Lüdigi esimese ilmasõja ajal lõunastama sattus ja tal-
le meie laulupeokultuuri tutvustas; helilooja Nikolai Rimski-Korsakov, kes oli Lüdigi kompositsiooniõppe-
jõud; Peterburis elanud Eesti maali-
kunstnik Johann Köler, kelle matus-
tel Lüdigi Jaani kirikus orelit mängis;
kirjanikud Eduard Vilde ja Eduard
Bornhöhe, kelle kodus Tallinnas toi-
musid tihti lõbusad seltskondlikud
koosviibimised; või ka president
Konstantin Päts, kelle ette lauale Lü-
dig vihastades suust oma proteesid
olla virutanud, kui kultuurkapital tal-
le küsitud toetust ei andnud.”²² Tema
elu oli tõepoolest sündmusterohke ja
värvikas...

Mihkel Lüdigi sündis 27. aprillil 1880 (vkj) Pärnu-Elisabeti kihelkon-
nas pere seitsmenda lapsena ja kokku
oli peres lapsi lausa 18!

Lüdigi vanemad, Pärnu linna
metsavaht Jakob Peter ja ema Liso,
olid väga muusikalembesed. Tihti
musitseeriti pereorkestriga ja Lüdigi
on meenutanud, et isamajas oli ala-
liselt kolm muusikariista: orel, flööt
ja viiul. Vahel ilmusid orkestrisse ka
vaskpuhkpillid nagu trompet, alt ja
tenor. Orelimängu õppis noor Mih-
kel emalt, kes koduorelil oskas peast
mitmeid koraale ja koorilaule mängi-
da. Tihti musitseeriti sõpradega nii
enda lõbuks, kui külaliste auks.²³

Muusikaliste edusammude abil
sattus ta nn kasuperesse Pärnu õlle-
vabrikandi Franz Jakobi juurde, kelle

abikaasa õpetas talle klaverimängu ja
saksa keelt. Pärnus sai M. Lüdigi hea
koolihariduse Jochmanni elementaar-
koolis ja samal ajal õppis ta ka muu-
sikat Pärnu Nikolai kiriku organisti
Max Petersi juures, kellega jäi ka hil-
jem headesse suhetesse. Lüdigi toeta-
jad ning ka tema isa oleks hea mee-
lega näinud, et ta kõstrite kooli oleks
läinud, kuid Max Petersi eestkostel
leidis ta siiski võimaluse Moskvasse
sõita ning võeti stipendiaadina kon-
servatooriumi vastu.

Kuna Moskvast orelitõpetaja hai-
gestus, siis siirdus Lüdigi Peterbu-
ri Homiliuse klassi. Moskva kon-
servatooriumi asutas 1866. aastal
Nikolai Rubinstein koos vürst Niko-
lai Trubetskoiga. Peterburi konserva-
toorium oli asutatud mõned aastad
varem 1862. aastal Anton Rubins-
teini initsiatiivil Vene Muusikaühin-
gu muusikaklasside baasil ja Leipzigi
konservatooriumi eeskujul.

Õppeaastal 1897/98 õppis Pe-
terburi konservatooriumi oreliklassis
12 õpilast. Üheks neist oli ka Alfreds
Kalniņš (1879–1951) Lätist, kellega

Mihkel Lüdigi isa Jakob Peeter Lüdigi, ema Liso Lüdigi,
tädi Juuli koos abikaasa Johan Karel Lüdigiga.

EFA.272.10.110311

²² Anu Jürisson. *Mihkel Lüdigi – mees, keda võiks tunda rohkem kui ühe laulu järgi.* – Pärnu Postimees, 9.5.2020.

²³ Jüri Trei. *Laulud nüüd lähevad... Mihkel Lüdigi – 140*, Peterburi Teataja, nr 83, mai 2020.

*Mihkel Lüdig 1899. aastal
Peterburi Konservatooriumis*

Lüdig 1. õppeaastal enda sõnul ka kõige rohkem sõbrustas ja kellega ta õppis oreliklassis koos 4 aastat. Muuseas olgu öeldud, et Kalniņš oli Pärnus Nikolai kirikus organist 1903–1911 ning hiljem, Kaarli kiriku uue Walckeri orelil vastuvõtmisel kutsus Lüdig ta vastuvõtukomisjoni ning avakontserdile ka mängima.

Enamik õpilasi olid sakslased, Eestist oli algul vaid Artur Kapp (1878–1952), keda Lüdig nimetab Homiliuse lemmikõpilaseks ja kellel olnud suurepärase tehnika – täpne ja vigadeta. 2. õppeaastal kohtus ta Rudolf Tobiasega (1873–1918), kes ei jätnud head esmamuljet, kuid aja jooksul kujunes lähem tutvus ning Lüdig sai võimaluse Tobiast abistada. 1903./04. õppeaastal olid Peterburi oreliklassis lisaks Lüdigile eestlasi rohkem: August Topman (1882–1968), Peeter Süda (1883–1920), Peeter Penna (1878–1943), Mathilde Mikk (ka Visnapuu-Mikk) ja Johannes Kärt (1887–1944).

Teooriat ja kompositsiooni õppis Lüdig Nikolai Rimski-Korsakovi, Nikolai Solovjovi ja Aleksandr Glazunovi ning klaverit Franz von Czerny juures.

Mihkel Lüdig koos abikaasa Mathildega 1907. aastal Peterburis.

1904. aastal sai ta oreliklassist diplomi, alustas Tobiase järel tööd Peterburi Jaani kirikus ning abiellus lauljanna Mathilde Sinkeliga (sopran) (1876–1953), kes oli küll Hiiumaal sündinud, kuid rääkis eesti keelt väga halvasti. Samal aastal jätkas ta õpinguid kompositsiooni erialal, aga seda klassi ta ei lõpetanud. Aastast 1904 esines nii Venemaal kui ka Eestis abikaasa Mathilde Lüdigi-Sinkeli klaverisaatjana, võttes 1920ndatel aastatel ette ka kontserdireise Saksamaale ja Prantsusmaale. 1905. aastal sündis perre poeg Voldemar Georg Alek-

sander (1905–1979) ja juba järgmisel aastal Peeter Paul (1906–1983).

Peterburi Jaani kirikus, kus oli 2 manuaaliga Walckeri orel, oli tal hea koostöö Artur Kapi venna pastor Aleksander Leon Richard Kapiga (1874–1940), kes oli seal ametis 1901. aasta detsembrikuust kuni 1905. aasta lõpuni. Pärast seda Tallinna asudes teenis Aleksander Kapp lühikest aega Tallinna Pauluse koguduses ja seejärel 34 aastat Kaarli koguduse õpetajana.

Pärast konservatooriumi lõpetamist jäi Lüdig Peterburi kohalike

Peterburi Eesti seltsi 10. aastapäev.

Esireas vasakult 5. helilooja ja koorijuht Mihkel Lüdigi, 1911.

eestlaste muusikaelu korraldama: juhatas eesti seltside koore, pidas loenguid ja avaldas muusikaarvustusi. Oli mitmete eesti muusikaürituste initsiaatoriks, sealhulgas korraldas 1908. aastal Peterburis esimese eesti muusikast koosneva sümfooniakontserdi, mille kavas oli A. Lätte, A. Kapi, A. Lemba ja tema enda looming. Töötas seal ka krahv Aleksandr Šeremetjevi sümfooniaorkestris organisti ja pianistina ning klaverivabriku Offenbacher ekspordina.

Samal ajal oli Lüdigi aktiivselt kaasatud ka Eesti muusikaellu. Juba konservatooriumi ajal oli ta suveti tegev „Endla“ seltsi koori juures ja asendas organiste nende puhkuse ajal. Ta oli ka mitmete muusikaürituste algataja ja juht: Pärnu II laulupäeval 1903. aastal oli 1400 osalejat, Eliisabeti kirikus kanti ette Haydni „Loomine“ ja võistulaulmisel oli kohustuslik pala Lüdigi „Laevnik“. Uue Vanemuise avamisel 1906. aastal juhatas ta orkestrit, Tartu muusikapäeval üldkoore ja sümfooniaorkestriga oma loomingut: süiti „Lembitu“. ²⁴

1910. aastal peeti Tallinnas 7. üldlaulupidu, Lüdigi oli tegev selle ettevalmistustöös ning juhatas ka peo neljandal päeval Kaarli kirikus laulukooride Mozarti reekviemi ettekannet. ²⁵

Lüdigi tegi ka ettepaneku lauljaid ühendava liidu loomiseks, kes tegeleks pidevalt ja tõsiselt laulupidudega, aga see sai teoks alles Tallinna Meestelaulu Seltsi ja K. Tüürpu eestvedamisel 1921. aastal.

Nendel aastatel tutvus Lüdigi laulja Paula Brehmiga (1877–1941)

²⁴ Lüdigi 1969, 115.

²⁵ A. R. *Eesti laulupidude ajalugu*. – Kaja nr 168, 30.6.1923.

VII Üldlaulupeo juhid Mihkel Kippert ja Mihkel Lüdigi, keskel helilooja Artur Kapp, 1910.

ja tšellist Raymond Bööckega (1871–1940), kellega hiljem andis koos kontserte.

Kaarli koguduses töötanud Theodor Tedderit pidas Lüdig heaks koorijuhiks, aga organistina kesk-päraseks, Ernst Reinicket (1856–1911) Tallinna toomkirikust teoorias ja orelimängu tehnikas nõrgaks. Mõlemad olid lõpetanud Leipzigi konservatooriumi ja selle kooli kasvandikest ei olnud Lüdig ja tema õpingukaaslased Peterburis kõrgel arvamisel. Vastuolu oli ka Moskva ja Peterburi konservatooriumide vahel: „ne naši“!

Esimese maailmasõja ajal Lüdig mobiliseeriti ja töötas autoremondi töökoja kantseleiametnikuna. Olud võimaldasid vabal ajal ja pühapäeviti muusikaelu jätkata. Ta tegutses ka 1917. aastal moodustatud Eesti I Jalaväepolgu puhkpilliorkestri kapellmeistrina. Revolutsiooniaastatest ja oma arvamusest toimuva kohta ei räägi ta 1969. aastal välja antud raamatus midagi. Mainib siiski, et kõik raamatud, noodid ja mööbel jäid Peterburi...

1918. aastal said tema ametiks organisti-koorijuhi koht Kaarli kirikus, samast aastast töötas ka lauluõpetajana Nikolai ja Kaarli gümnaasiumis ning II reaalkoolis, hiljem Lenderi gümnaasiumis.

Kaarli kohta meenutab, et „talvel oli kirik kütmata; paar koorikontserti – see oli kõik, mida teha sai“. Samal aastal asutas ta ka Kaarlis laulukoori, nagu kogudus nõudis.

Juba 1918. aastal esines M. Lüdig ka mitmel heategevuslikul kontserdil nii Kaarli kirikus kui ka „Estonias“, mille tulu läks Kaarli Gümnaasiumile või koguduse vaeste heaks.

Topman palus tal juhatada ka Estonia Muusika Osakonna koori. Ta kirjutab oma „Mälestustes“, et 1918/1919 töötas EMO kooriga Mihkel Lüdig, kelle juhatusel tuli ettekandele Schumanni oratoorium

Eesti 1. jalaväepolgu kapell. Esireas vasakult 3. kapellmeister M. Lüdig, 1917.

„Paradiis ja Peri“ /.../ Arvustus kirjutas sellest ettekandest väga kiitvalt. Lüdig dirigeeris alati hoogsalt ja haaravalt ning väljendas väga selgelt, mida ta koorilt niihästi tehniliselt kui ka muusikaliselt tahtis. 1919. aastal asus Mihkel Lüdig organiseerima Tallinna Kõrgemat Muusikakooli, /.../ ning EMO koori hakkasin juhatama jälle mina.²⁶

Lüdig ise kirjutas, et sõja tõttu oli seal lauljaid vähe ning ta loobus tööst kooriga. Pärast süüdistasid A. Kasemets jt „sõbrad“, et ta on muusikaosakonna „nurja ajanud“. Nüüsis kolm eri vaadet sellele loole. Meeles tuleb pidada, et kestis ju Vabadussõda: 28. november 1918 – 2. veebruar 1920.

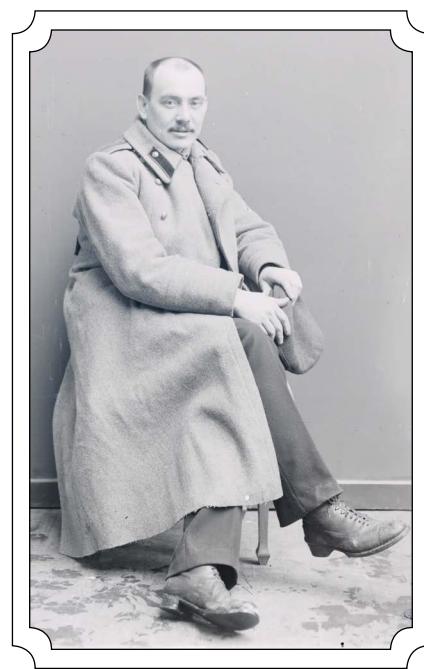
Sel etapil ette kantud suurvormidest kirjutab Topman ka põhjalikumalt.²⁷

Lüdig juhatas ka orkestrit, peeti suvekontserte. Ta käis maakondades laulupidusid juhatamas, iga kuu korraldati Kõrgema Muusikakooli õpilaskontsert Estonia kontserdisaalis.

1921. aastal andis Estonia sümfooniaorkester kontserdi nädalas, pühapäeviti toimusid nn rahvakont-

²⁶ Topman 1972, 101.

²⁷ Samas, 102.

1. jalaväepolgu orkestrijuh M. Lüdig, 1917

serdid solistidega, mida juhatas Raimond Kull. Seal esines palju soliste, nende hulgas ka Lüdig. Artur Kapi juhatusel kanti esmakordselt Eestis ette Beethoveni 9. sümfoonia, ja seda eestikeelse tekstiga! Tallinna hakkasid külastama välissolistid. Lauljate Liit, mis loodi 1921, võttis plaani hakata korraldama laulupidusid iga 5 aasta järel – 7. pidu oli toimunud 1910. aastal ja 8. pidu alles 1923. aastal.

1969. a. ilmunud Lüdigi „Mälestuste“ eessõnas pole Lüdigi Kaarlis töötamisest kirjas ridagi. Torkas silma eessõna autori V. Tordiku arvamus, et Lüdigi on oma osa Tallinna Kõrgema Muusikakooli rajamisel üle hinnanud.

Lüdigi osales Tallinna Kõrgema Muusikakooli rajamisel 1919. aastal ning oli aastani 1923 selle esimene direktor ning oreliklassi õppejõud (1920–1922).

Muusikakooli asutamine

Vajadus kõrgema, rahvusliku muusikakooli avamiseks oli olnud pikemat aega selge, sest olemasolevad muusikakoolid ei suutnud ette valmistada nõutaval professionaalsel tasemel esinejaid. Senine peamine *Alma Mater* – Peterburi – jäi nüüd piiri taha.

Paralleelselt käisid ettevalmistused koolide avamiseks nii Tartus kui Tallinnas. Mihkel Lüdigi esitati kooli loomise komisjoni, kuratooriumisse ja viimaks valiti direktoriks. 10. septembril 1919 kinnitas Haridusministeerium põhikirja ja nimeks sai Tallinna Kõrgem muusikakool. „Estonia“ Selts, kes oli kooli loomise algatanud, jäi juriidiliseks peremeheks. Tööd alustati Estonia kontserdisaali ruumides, polnud eelarvet ega ruume.²⁸

Lüdigi kirjutab, et kuratoorium huvi ei tundnud ja raamatupidajat kohtas ta alles siis, kui suur revisjon toimus. 1920/21 algatati uue maja ehitus, mille üksikasjadest ning raha kokkusaamisest Lüdigi oma raamatus pikemalt kirjutab.

1922. aasta lõpul sõitis Lüdigi Paariisi ja sai seal ka esineda koos abikaasaga.

Samal ajal algatati Lüdigi enda initsiatiivil muusikakoolis suur revisjon, rahaasjad olid lohakil. Lüdigi, olles Juhan Aaviku hinnangul teinud musta töö Muusikakooli asutamisel, astus tagasi ja kooli valiti juhtima Jaan

Tamm (1875–1933).

Tagantjärele võib vaid imestada, kuidas Lüdigil oli nii palju aega, et töötada Kaarlis organistina-koorijuhina ja olla samal ajal täiskohaga rajamisel oleva kooli direktor.

1921. aastal võttis Lüdigi osa ka muusikaäri ja kirjastuse Esto-Muusika asutamisest. Õpilastel nappis noodimaterjali, samuti oli vaja pille jm tarvikuid.

Uue Walckeri oreli ootuses

Lüdigi kirjutab, et Kaarli Normanni „orel oli ajast ja arust“ ning „uue oreli dispositsiooni kokkuseadmine usaldati minule“.²⁹ 1920. aasta septembris valitigi ta koos koguduse köstri G. Kasemetsa, õpetajate A. Sommeri (1890–1944) ja Fr. Stockholmi ning hr Wernowiga uue oreli ehituskomisjoni liikmeteks. Abiks tuli ka **Johannes Jürgenson** (Juhan Jürme 1896–1943), kes 1922. aasta aprillist töötas Kaarlis organistina.

Jürme, kes lõpetas 1925. aastal Topmani oreliklassi, oli teeninud raha kinodes pianistina ning töötas kuni 1940. aastani Kaarli koguduse organist-koorijuhina. Ta tegutses edukalt 1920. aastal asutatud Kaarli Lauluseltsiga ning juhatas selle kontserte – lisaks kirikukontsertidele esineti Börsi saalis, Estonia kontserdisaalis, vabaõhukontsertidel, 1926. aasta Nõmme laulupäeval ja 1938. aastal XI üldlaulupeol. Selts tellis temalt ka 1933. aastal ette kantud kantaa-di „Memento Mori“. Ta oli aastatel 1929–1942 muusikaõpetaja Tallinna Linna Tütarlaste Kommertsgümnaasiumis ja Tallinna Poeglaste Kaubanduskoolis ning 1942–1943 Tallinna Konservatooriumi õppejõud.

1922. aastal sagenesid kontserdid uue oreli toetuseks. Kuna projekt oli suurelt ette võetud, siis oreli raha kokkusaamiseks kasutati erinevaid

*Johannes Jürgenson (Juhan Jürme)
(1896–1943)*

viise – tehti korjandusi, võeti laenu, anti välja võlatähti jms. Oli ka neid koguduseliikmeid, kes võlatähes tähendatud summa hiljem kogudusele kinkinud.

Uue oreliga lõppes Kaarlis ka orelitallamise ajastu, orelitallaja Pruuli vabastati ametist 1. augustist 1923.³⁰

1923. aastal valiti Kaarli peaorganistik M. Lüdigi kuupalgaga 10000 marka, tema kohustusteks oli orelimäng kiriku kõigil peajumalateenistustel ja kord nädalas oreliõhtul. Johannes Jürgenson jätkas abiorganistina.³¹ Oktoobrist kuulus ta ka oreli ülesseadmise komisjoni ning koos Oskar Merikanto, Artur Kapi ja Aivars Kalninšiga uue oreli vastuvõtmise komisjoni. Samas jätkus kontserttegevust nii organisti kui ka dirigendina.

1923. aastal valiti köstriks ka Ernst Loderud (1890–1962), kes oli õppinud Petrogradi sisemisjoni koolis ja Saksamaal haigete ravimist ning 1920–1922 Tartu Kõrgema muusi-

³⁰ KKA Kaarli koguduse eestseisuse koosolek 7.8.1923.

³¹ KKA Kaarli koguduse eestseisuse koosolek 8.10.1923.

²⁸ Lüdigi 1969, 136–137.

²⁹ Samas, 161–162.

kakooli oreliklassis. Kaarlis töötas ta 1932. aastani.

Seega oli oreli saabumise eel tööil kaks köstrit: Gustav Kasemets ja Ernst Loderaud ning kaks organisti: Mihkel Lüdigi ja Juhan Jürme. Köstri-te osa muusikatöös ja eriti orelimän-gus hakkas aga vähenema. Jõukamad kogudused palkasid muusikatööd te-gema pigem professionaalseid orga-niste-koorijuhte.

1923. aasta 16. detsembril toimus pidulik päev – piiskop Jakob Kukk (1870–1933) õnnistas värskelt re-monditud kiriku ja uue oreli.

„See päew oli kahekordne ammu-i-gatsetud rõõmupäew Kaarli kogu-dusele. Seisis ju awar ja ilus jumala-koda seni kül-m, leppides pärast üles-ehitamist palju aega waeselapse osa-ga. Eriti talwel oli temas raske wiibi-da jumalateenistusel ja ametitalitusel. Kontsertisid oli waewaline toime panna wana oreli ja külma tõttu. Et kellasad helistada, selleks pidi kiriku-mees torni minema. Kiriku ümbrus oli lage ja korraldamata. Nüüd kõik need puudused kõrvaldatud. Wäik-semate asjadega sai alatud. Kõige pealt kellalöömine alt sisse seatud, mis kirikumeestele suurt rõõmu sü-nitas. Siis kiriku ümbrus ilustatud ja wiimati selle aasta kewadel koguduse peakoosoleku otsus saawutatud: uus orel muretseda, keskküte ja wõima-lust mööda elektriwalgustus sisse seada, topelt aknad ette panna, sei-nad ja lagi üle wärwida, s. t. täielik remont ette wõtta ja meie jumalako-da armsaks ja koduseks teha“. Tööd kirikus algasid juuni lõpul ja nõudsid suurt kulu, nimelt 8 miljoni marga ümber, millest osa weel wõlgu, kuid suur osa juba liikmemaksude, anne-tuste, sisemise laenu ja warem kor-raldatud näiternüükidest tulnud tulu näol on kokku saadud. Uus orel on walmistatud Ludwigsburgis, Wal-keri tehases. Temas on 87 helisejat registrit ja 372 mehaanilist abinõu 5196 wilega. Õhku annawad tema-le 2 elektromootorit. Orel on kõige

suurem Eestis. Pühitsemise päewaks suudeti temas 60 registrit üles seada, lõpulikult walmis saab ta uue aasta algusel. Algupärane on nüüd kiriku keskküte. Käärkambrite all olewas-se keldrisse on asetatud kaks katelt, millede sünnitatud aur laia peidetud torustiku wõrgu ja radiaatorite läbi kirikusse juhitakse nii, et põranda ligidal olew õhk pinkide all ja sein-te ääres ise sooja saades üles poole tõuseb ja nii kogu suurt ruumi soo-jendab. Et väljaspoolt aknate kaudu kül-m õhk kirikusse ei tungiks, on seestpoolt teised aknad ette pandud. Elektriwalgustuse sisseseade juures tarwitati endisi kroonlühtreid, peale selle weel uusi seinte- ja laelampisid. Altaripilti, mis Õnnistegijat väljasiru-tatud kätega kujutab, walgustab ainult selleks otstarbeks eriliselt walmista-tud wäikene kiirteheitja. Ümberehi-tatud on orelikoor ja kantsel, mille läbi varem räägitud sõna kuulmine on wõimaldatud. Kiriku seintewärwi toon on mahe kollane, lagi pruun, wõlwid rohekashallid, aknad walged. Kogumulje on ülendaw tõsine. Uuen-datud kiriku ja uue oreli pühitsemist toimetab piiskop Kukk kolme koha-liku õpetaja ja linnapraosti abi kaas-tegevusel kell 9. Hommikuse jumala-teenistuse algul saatis koguduse laulu puhkpillide koor, pärast helisesid uue oreli selged ilusad hääled ja kõlas kaunis koorilaul, kell 1 oli maitserik-kalt loorberite ja lilledega kaunistatud uuestipühitsetud kirikus peajumala-teenistus armulauaga rohkearwuliselt kokkutulnud koguduseliikmetele. Öhtuse orelikontserdiga lõppes üks kaunimaist päewist Kaarli kogudu-se elus, mille eest ta Jumalale kõige suuremat tänu wõlgneb. Koguduses on weel palju teha. Äädasti tarwis läheb meie koolile uut maja, samuti meie wanadele uut kodu. Ka surnu-aed nõuab korraldust. Kuid kui üles-kutsed kogudusele ka edaspidi sama sooja wastutulekut ning tegewaid käsi ja armastavaid südameid leiawad, kui wiimasel ajal, siis teostuwad kord Ju-

mala aus ja ligemise kasuks ka need lootused.“³²

Sama päewa õhtul toimus waimulik kontsert, kus esinesid Eesti Meeste-laulu Seltsi koor, Estonia Seltsi Segaa-koor, Mihkel Lüdigi, Benno Hansen, August Topman, Artur Kapp ja Rai-mond Bööcke.

„Orelitöödest kandis hra M. Lü-digi ette Bachi „Toccata et Fuga“ d-moll ja Wagneri „Parsifali“ awa-mängu, ilmutades asjatundlikku tõlgitsemist. Wiimane nr. kannatab pisut registrite puudumise all. So-listidena esinesid: R. Bööcke (cello) Bachi, Debussy ja Popperi töödega, pr. M. Lüdigi-Sinkel (sopran) aariaga Mendelssohni oratooriumist „Elias“ ja B. Hansen (bass) Rachmaninowi tööga „Kristus on tõusnud“. Kõik numbrid kanti ette kunstipäraselt ja suure kõlawusega, mida wärwirikas orelisaade veelgi täiendas. Kahe-kordse meestekwarteti poolt esitati hea kooslauluga Schuberti „Püha“ ja Kleini motett. Mootoririkke tõttu jäid lõpust kaks nr. ära, nende hulgas ka M. Lüdigi improviseatsioon. Uuest aastast kawatsetakse Kaarli kirikus paremate jõududega järjekorralist kontserte toime panna, millel kirikumuusika edendamises kahtlemata suur tähtsus olema saab ja uus tõsist huwi pakuvad.“³³

1924. aasta alguses oli kogudusel soov järjekindlalt igal nädalal wai-mulikke kontserte korraldada ja uue oreliga, mis „rikas kõlawärvide poo-lest ning pehme jõuküllase tooniga“, tõsta Kaarli kirik waimuliku muusika arendamise keskkoha, kus M. Lüdigi ettekantavate „helitööde kunstilise väärtuse kindlustab.“ Aasta esimes-tel kuudel esineski Mihkel Lüdigi igal nädalal tasuta oreliohtutel. Korraldati ka teisi kontserte. Vahel piletitega, et oreli raha tagasi teenida.

³² Eesti Kirik, 1.12.1923. Tallinna Kaarli uuendatud kiriku ja uue oreli pühitse-mine.

³³ E. W. Waimulik kontsert Kaarli kirikus. – Kaja, nr 341, 20.12.1923.

Argentiina Eesti seltsi orkester Buenos Aireses, 1925.

Nii sai alguse Kaarli kirikukontsertide traditsioon, mis kestab muusikaõhtute näol tänaseni.

Lisaks oma koguduse tarbele eelistasid seda pühakoda paljud asutused ja organisatsioonid mitmete tähtpäevade ja jumalateenistuste pidamiseks: Eesti Misjoni Selts ja Tallinna Linnamisjon, skaudid, sise-ministeerium, Punane Rist jpt. Toimusid Vabadussõjas langenute mälestusteenistused jne.³⁴

Mihkel Lüdigi mälestustest saab lugeda, et peale remonti ja uue oreli saamist 1924. aastal kasvas töö maht tunduvalt. „Tuli ette, et kümme tundi vahetpidamata oreli taga istusin, sest igal pühapäeval oli kolm teenistust, nende vaheajal laulatused ja

matused.”³⁵ Lisaks andis ta kontserte ka mujal: Narvas, Jõhvis, Rakveres jne.

Kaarli lauluselts esines 1924. aastal mitmel korral koos erinevate solistidega Kaarli kirikus:

30. märtsil olid kaastegevad tšellist R. Bööcke, vokaalsolist K. Wiitol (bass) ning M. Lüdigi ja Joh. Jürgenson orelil;

18. mail olid kaastegevad mitmed solistid: sopran J. Tobias, bariton A. Arder, J. Waks trompetil, M. Prokofjev oboel, J. Jürgenson ja M. Lüdigi orelil;

26. oktoobril esinesid ka sopran M. Lüdigi-Sinkel, A. Papmehl wiulil, M. Lüdigi ja Joh. Jürgenson orelil ja wiuliorkester. Kavas: Bach, Mendelssohn, Haydn, Händel, Schubert, Schumann, Botzmann, Melartin,

Kuula, Hermann ja Jürgensoni helitööd.

Viimati nimetatud kontserdi kohta kirjutati ka pikemalt: „Kaarli lauluseltsi segakoor, mis üks suurematest kooridest, on omale ülesandeks teinud edendada ja arendada waimuliku laulu ja muusikat, mis meil üldse nagu unustusse on jäetud. Selles kontserdis kannab koor kaks ilusat, wiisirikast noore koori juhataja ja organisti Joh. Jürgensoni komponeeritud waimuliku teost ette. Mõlemad koorile ja orelile kirjutatud, wiimane aga peale selle veel orkestrile ja kantakse ühes orkestriga üle. Need kaks esimest tööd töotawad noorelt organistilt veelgi töid, seda enam, et just waimuliku ja kirikumuusika rikastamiseks mõtleb Joh. Jürgenson oma jõudu ja andi pühendada. H. Jürgenson on üks esimestest konserwatoori-

³⁴ Ene Pilliroog. *Kaarli kirik ja kogudus*. Tallinn 1997, 58.

³⁵ Lüdigi 1969, 163.

riumi lõpetajatest, prof. Artur Kapp'i kompositsiooni klassist.³⁶

Kuna 1924. aastal ilmnedid uue oreli juures puudujäägid – „oreli elektrimootor ei tööta ja üldse kõlbmata on“ – siis otsustati see tagasi saata.³⁷ Puudujääkidest parema ülevaate saamiseks otustati moodustada vastav komisjon, kuhu valiti organisid M. Lüdigi ja J. Jürgenson, köstrid Kasemets ja Loderaud, A. Topman, Oleviste organist Seevig ning orelimeister Kriisa.

1925. aastal esinesid Kaarlis olukorrad, kus Lüdigi ega Jürgenson ei ole ilmunud oreli mängima ja koguduse köstrid on neid pidanud asendama.³⁸ Mõlemal oli küll juhtunu kohta oma seletus, aga küllap väsimus oli suur, tänases kõnepruugis võib arvata, et Lüdigi võis olla „läbi põlenud“...

Oma mälestustes kirjutas Lüdigi, et soovis end aastaks vabaks võtta, kuna polnud üldse puhkust saanud ja sõita Argentiinasse. Enda asendajaks palus ta aastaks Artur Kapi, kes juhatus protokollide järgi 1926. aastal palus end sellest vabastada, sest Lüdigi jäi pikemaks kui lubatud aasta. Tööle jäid Juhan Jürme, kes võttis üle Lüdigi kohustused ning Ernst Loderaud ja Gustav Kasemets.

1925–1928 tegutses Mihkel Lüdigi koorijuhhi ja pianistina Buenos Aireses. Kaugel maal õnne otsijaid oli teisigi ja enamus muidugi pettus. Lüdigi lõi sidemed kohaliku saksa seltsieluga ja eestlastega ning lõpuks organiseeris isegi Beethoveni 9. sümfoonia ettekande ja pani kokku vajaliku koori.

Tutvuste arenedes pakuti talle ka Tokio konservatooriumi oreli- ja teooriaõppejõu kohta, kuid puhkuse

saamise võimalus ja koduigatsus jäid peale.

Lüdigi äraolekul edenes Kaarlis muusikaelu omasoodu. Paljud mainekad muusikud soovisid Kaarlis kontserte anda. Esinesid Aino Tamm (1864–1945), Raimond Bööcke, Tallinna Meestelaulu Seltsi koor, Estonia Muusikaosakonna koor, lauluselts „Ilo“, Aleksander Nevski katedraali koor, Paula Brehm, Mathilde Lüdigi-Sinkel, Benno Hansen jpt. Kaarli Lauluselts arenes Juhan Jürme käe all. E. Pilliroog kirjutab, et koguduse õpetajad muretsesid: „Loodagu ometi üks korralik koor, sest ümberringi teised koorid „kõik hästi laulavad!“ Hoitagu ka järjepidevust orelikontsertide alal, mis peale M. Lüdigi äraminekut justkui eikellegi mure oli.“³⁹

1928. aastal kanti IX laulupeo raames Kaarlis ette G. F. Händeli „Messias“, mida juhatas A. Topman. Koorilauljaid olnud 300 ja rõdu pilgeni täis! Samuti olid peaproov ja kaks kontserti puupüsti kuulajaid täis.⁴⁰

Alates 1928. aastast tegutses Lüdigi taas Kaarlis organistina ja juhatas koori. Topman kirjutas oma mälestustes, et oreli alane leivateenistus oli tol ajal väga piiratud ja töö eest tasuti võrdlemisi kehvalt. Töö lauluõpetajana ja koorijuhina oli hädavajalik, samuti võis vaja olla juhendada pillikoore rahvamajades jne.⁴¹

Ka Lüdigi töötas lisaks lauluõpetajana koolides: Poeglaste komertskoolis, kus töö oli edukas ning sai lisaks koorile kasutada ka puhkpilliorkestrit ning reaalkoolis, kus laulutunde oli vähe ja töökorraldus kehv.⁴²

3. ja 4. detsembril 1930 toimus Tallinnas I kirikumuusika kongress.

Ettekanne oli ka Mihkel Lüdigilt: rahvuslik kirikumuusika (muusikalis-te näidetega).

„Nimelt on meie oma rahvamuusika rikas waimulikkude wiiside poolest, mida tuleb vaid kohendada ja kohendada kirikus laulmiseks... Iga uue wiisi puhul „orel jookseb kuiwalt“, rahwas ei oska kaasa laulda. Alles mõne pühapäewa möödudes wiis saab omaseks. Et see läheks kiiremini, Kaarli kiriku organist M. Lüdigi on hakanud korraldama harjutustunde kogudusele: mängib peale jumalateenistusi ja piiblitunde, kui rahwas pole veel kirikust lahkunud, uusi laule: ainult nii saabki neid rahwale omaseks teha, sest paljalt uue laulu harjutamiseks ei tulda kirikusse. Meie heliloojad M. Saar, Kreek jt loonud uusi koraale, mida laulab Kaarli kirikukoor jumalateenistusel neljapäewa õhtul.“⁴³

Konverentsi lõpujumalateenistus peeti Kaarlis, kus esinesid Tallinna kirikute ühendatud koorid organist Jürgensoni juhatusel, kandsid ette juhataja uusi algupäraseid koraale ning kus Kaarli kiriku võimast oreli käsitas helilooja M. Lüdigi meisterlikult.⁴⁴

M. Lüdigi töötas ka kirikulaulude uuendamise ja eestipärasemaks tegemise kallal. Selle töö esimese viljana kanti uus koraal ette 1930. aasta detsembris Kaarli kirikus jumalateenistusel.⁴⁵

1932. aastal palus Lüdigi luba Kaarlis töötada 1. juulini, kuna ees olid veel koguduse laulukoori esinemine I jalaväepolgu 15. aasta juubelil,

Soome Kalliokiriku laulukoori vastuvõtmine Tallinnas ja Jüri vaimuliku muusika päeval esinemine.⁴⁶ Jüri laulupäevast võttis osa 14 sega- ja puhkpillikoori 400 osavõtjaga. Tal-

⁴³ Waba Maa, nr 282, 4.12.1930.

⁴⁴ Eesti Kirik nr ?, 20.12.1930 *I Eesti kirikumuusika kongress*.

⁴⁵ Päewaleht nr. 350, 23.12.1930 *Uus koraal Kaarli kirikus*.

⁴⁶ KKA Toimikud I s 5, 5.4.1932.

³⁶ Päewaleht, nr 288, 24.10.1924.

³⁷ KKA Kaarli kogudus eestseisuse koosolek 8.9.1924.

³⁸ KKA Kaarli kogudus eestseisuse koosolek 14.9.1925.

³⁹ Pilliroog 1997, 59.

⁴⁰ Topman 1972, 111.

⁴¹ Topman 1972, 178.

⁴² Lüdigi 1969, 184.

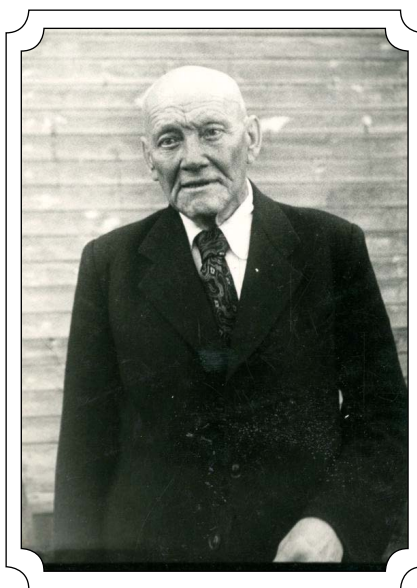
linnast sõitsid kohale Kaarli, Toomkiriku ja Peeteli koguduse koorid ning peale Jüri kooride ka Jõelähtme ja Harju-Jaani koorid, üldjuhiks oli M. Lüdigi.⁴⁷

Lüdigi asus elama Pärnusse. Tema asemele valiti Kaarlis organistik Tartu ülikooli koguduse laulukoori juht **Alfred Karafin (Karindi)** (1901–1969), kes oli 1927. aastal lõpetanud Tartu kõrgema muusikakooli ja 1931. aastal Tallinna konservatooriumi eksternina. Tema ülesandeks jäi ka moodustada koguduse kõigi pihtkondade noortest uus suur laulukoor.

Mihkel Lüdigi püüdis taas kohaneda oma noorusest tuttava Pärnuga, aga „Endla“ seltsil enam endisaegset taset polnud ja uue koori loomine oli kohalikes oludes raske.

Ägeda reuma tõttu soovitati tal vaadata elukoht merest kaugemale ning 1934. aastast kuni elu lõpuni elas ja töötas Lüdigi Vändras, kus leidis sooja vastuvõtu ja piisavalt tegevust elu lõpuni nii koolis laulutunde andes kui koori juhatahes ja kontserte korraldades. Rahulikumat elu toetas ka Kultuurkapitalilt saadud pension.

Eesti Muusika Infokeskuse andmetel kirjutas Lüdigi peamiselt *a cappella* koorilaule, mis on ka tema kõige olulisemad tööd. Umbes 60 koorilaulust on enamik lüürilist laadi, loodus- ja armastustemaalised, parimad neist kujutavad Eestimaa looduse karget ilu („Nõmm“, „Mänd“). Nende kõrval on helilooja sama aineklikku väljendanud ka jõulise- mas stiilis („Ühest vaiksest pühast hiiest“, „Mets“, „Põlismetsa järv“). Tuntud „Kiigelaulus“ ja „Vaeslapse- laulus“ on ta kasutanud rahvalaulu intonatsioone ning arendusvõtteid. Tänu Lüdigi praktilisele tööle ise- tegevuslike kollektiivide juures on tema koorilaulud jõukohased ka ta- gasihoidlikumate võimalustega koo- ridele. Neid laule iseloomustab ho- mofoonia, harvem imitatsioonilised

Mihkel Lüdigi.
Pärnu Muuseum – 1069 F 2876:1

või polüfoonilised kujundid, lihtsus ja südamlikkus.

Soololaulude paremiku kuulu- vad tundesoojad laulud „Minu altar“, „Üks pisar veereb“, „Lapsepõlves“. Ka kümmekonnas sümfoonilises teoses pole keerulist harmooniat, ulatuslikum temaatiline arendus on asendatud pidevalt ilmuvate uute episoodidega, ka on järgitud vene muusikaklassikat. Tema tuntumad sümfoonilised teosed on Avamäng- fantaasia nr. 1 (1906) ning sümfooni- line poem „Jaaniöö“ (1910).

Peterburi kooli kasvandikuna oli Lüdigi kogenud improviseerija. Ore- lile on kirja pandud teadaolevalt vaid 1946. aastal kirjutatud kolm fuugit.

Lüdigi esimene abikaasa Mathil- de Luise sünd Sinkel, kes oli nimekas lauljanna ja 1919–1926 ka konserva- tooriumi lauluosakonna õppejõud, lahkus Tallinnast 1939. aastal Saksa- maale ja hiljem USA-sse. Nende kaks poega Voldemar Georg Aleksan- der ja Peeter Paul põgenesid Eestist 1944. aastal ja 1949. aastast elasid koos emaga USA-s.

Peeter Paul Lüdigi oli pianist, or- ganist ja dirigent, kes töötas aastatel 1931–1944 Estonia teatris kontsert-

meistrina ja oli peamiselt operettide dirigent. Sageli saatis ta nii Eesti kui ka välissolistide soolokontsertidel. Pee- ter Paul Lüdigi oli Buffalos organist, koorijuht ja klaveripedagoog, kuid jõudis juhatada ka New Yorgi Eesti Meeskoori.

Tänapäeval leidub Mihkel Lüdigi järeltulijaid nii Eestis, Ameerikas kui ka Itaalias.

Mihkel Lüdigi teine abikaasa oli alates 1946. aastast Olga sünd Mõtus (1886–1987).

Mälestustes on Lüdigi kirjeldanud enda elu kui juhuste jada, kus üks asi viis teiseni, teine kolmandani. Hea suhtleja ja suhete loojana armastas ta seltskonda, ei jäänud kusagil hätta, leidis kõige lootusetumale olukorra- legi lahenduse ja haaras – seiklushi- muline, nagu ta oli – igast huvitavast võimalusest kinni.⁴⁸

Lüdigi suri 7. mail 1958. aastal Vändras.

Tema mälestus Vändras on tä- naseks jäädvustatud tema nimelise muusikakooliga ning ka kontser- disaali loomises, kui piirkonna elu sattus korraldama paljude tänaste kontserdisaalide ehitaja ja renoveerija Aivar Mäe. Kaarlis on Lüdigi mälestus jäädvustatud suurepärase kontsert- oreliga, millest on veel paljudel või- malik soetada endale omanimeline või mälestusvile.

Koguduse organist-koorijuht
Piret Aidulo

Artiklis kasutatud materjale on kogunud ka koguduse infojuht Külli Saard, toimetanud Riho ja Külli Saard.

⁴⁷ Päevaleht nr 163, 18.6.1932.

⁴⁸ Anu Jürisson. *Mihkel Lüdigi – mees, keda võiks tunda rohkem kui ühe laulu järgi.* – Pärnu Postimees 9.5.2020.

Ernst Loderaud

Kaarli koguduse köster-organist

Toome seekordses ajakirjas lugejateni köster-organist Ernst Loderaua tegusa ja värvika elukäigu.

Loderaud sündis 20. augustil 1890 (ukj) Moostes Põlva kihelkonnas mõisa rendikohapidaja Jaan Lodderaudi pere kaheksanda lapsena. Tema vanematel oli kokku üheksa last, lisaks oli isal esimesest abielust neli last. Ernst ristiti 1890. aastal ja konfirmeeriti 1906. aastal Põlva koguduses.

Alghariduse omandas Põlva 6-klassilises alg- ja kihelkonnakoolis, aastatel 1908–1913 õppis aga juba Peterburi evangeelses sisemisjoni koolis (Petersburger Evangelischen Brüderhauses) haigete ravimist. 1912. aastal teenis pool aastat reamehena Poolas, Sedletzis. Õpingud jätkusid Saksamaal: 1913–1914 täiendas teadmisi haigete ravimisest ja õppis raskelt kasvatatava noorsoo pedagoogikat Stephansstiftis Hannoveris. Alanud maailmasõja tõttu jäi Saksa- maale planeeritud kahe asemel viieks aastaks ning aastatel 1914–1918 õppis ta edasi muusikat ning võttis osa sisemisjoni tööst.

1918. aastal naases Loderaud kodumaale. Ligi aasta 1919–1920 oli ta Eesti Vabadussõjas Tartus tööroodus reamehena 2. Eesti jalaväe diviisi Intentandi Valitsuse tagavara karja- ja lihalao kantselei vanemkirjutajaks. Teda tunnustati 1. juulil 1922 Eesti Vabadussõja mälestusmargiga. Pärast sõda täiendas Loderaud end 1920–1922 Tartu Kõrgema muusikakooli oreliklassis.

Kuni 1922. aasta oktoobrini töötas Eesti demobiliseeritud sõjaväelaste liidu Tartu osakonna asjaajajana ning peale seda mõned kuud Tartumaa Rüigimaksude Ameti 2. maksujaoskonna kantseleiametnikuna, ning sealt alates suundus juba Tallinna,

kus oli üheksa aastat 1923–1932 Kaarli koguduse köster-organist.

Talle sellesse ametisse astumiseks soovituskirjad kirjutanud 2. Eesti jalaväe diviisi ametniku sõnul oli „Loderaud mõjuv tööjõud kantselei töödes. Elukommetes oli tema täiesti kaine, eeskujulik, punktiipalne ja hoolas“¹ ja Tartu Kõrgema muusikakooli direktor Nülandi sõnul oli „Loderaud töötanud hoolsalt ja hääduga, ning kahe õppeaasta kursuse eksamid sooritanud tagajärgedega „hää“, ning kellel muusikas kui ka orelimängus kõnetav oskus on.“² Stephansstiftist saadud soovituskirjas nimetati teda „teotahteliseks, lojaalseks, usaldusväärseks ja mitmekülseks“. Tõsteti esile tema muusikalist annet orelimängus ja laulmisoskuses ning peeti kõigiti sobivaks diakooniatöös.³

Koguduse õpetajal Aleksander Kapil oli soov, et „valitaval köstril peaks olema ka huvi linnamisjoni töö vastu ja olema sellekohane ettevalmistus“⁴. Loderaual olid need eeldused olemas. Kaarlis soovis „oma täie noormehe jõuga Jumalariigi tööd Jumala auks teha ning lootis terve koguduse rahulolemist ära teenida.“⁵

Kandidaate köstri ametikohale oli Loderaule lisaks veel Hans Viermann, Rudolf Palts, organist Harry Säga, Peeter Treufeldt, Jüri Soon, Johan Otto Thomson, Anton Luck, Herman Baumann. Ka Ridala endine köster Johannes Veimann oli koha vastu huvi tundnud. Teise valimisvooru pääsesid Viermann, Loderaud

Ernst Loderaud 1932. aastal.

ja Treufeldt⁶ ja lõpuks jäid sõelale Loderaud ja Treufeldt⁷. Lõplikud valimised viidi läbi erakorralisel peakoosolekul. Loderaud sai 270 poolt ja vastu 27 häält ning Treufeldti 114 poolt ja 173 vastuhäält.⁸

Koguduses juba töötavale köster Gustav Kasemetsale jäi teenida I pihtkond, II pihtkond köster Loderaule ning III pihtkond jagati mõlema vahel pooleks. Ülesannete hulka kuulus lisaks põhitööle ka õpetajate kõnetundide ajal kantseleis liikme-

¹ Kaarli koguduse arhiiv (=KKA) AF I, Toimikud s 3, 19.6.1920.

² KKA AF I, Toimikud s 3, juuli 1922.

³ EELKKA.1.3.1035, 12.10.1918.

⁴ KKA AF I, Toimikud s 3, 1.10.1922.

⁵ Samas, 1.10.1922.

⁶ KKA Koguduse nõukogu koosolek 9.1.1923.

⁷ KKA Koguduse eestseisuse koosolek 5.2.1923.

⁸ KKA Kaarli koguduse liikmete erakorraline peakoosolek Kaarli kirikus 11.2.1923.

Keskel istuvad Artur Soomre ja Ernst Loderaud.

maksude vastuvõtmine. Põhipalgaks määrati kõstrile 5000 marka.⁹

Loderaud valiti 1923. aastal oreli komisjoni liikmeks¹⁰ ja uue Walckeri oreli vastuvõtmise ajal oli tema ülesandeks koos Mihkel Lüdigu ja Ahnikeriga oreli paigaldamist jälgida.¹¹

Kogu Kaarlis teenimise aja oli ta koguduse Vaeste Hoolekande Seltsi liige ning hiljem 1932–1935 II pihtkonna vaestehoolekanderingi kirjatöimetaja, 1924–1925 Tallinna Kaarli Laulu Seltsi eestseisuse abiesimees (laulis seltsi kooris tenorit). 1931. aastal valiti koguduse esindajaks Kirikupäevale, oli Evangeelsete Noorte-

meeste seltsi juhatuse liige ning kuulus Kristlikku Rahvaerakonda. Viimase ridades kandideeris ka 1927. aastal linnavolikokku¹² ning 1929. aastal Riigikokku¹³. Lisaks oli Tallinna Linnamisjoni juhatuse liige, Majaomanikkude Seltsi, Majaomanikkude Panga, Kaupmeeste Seltsi ja Töösukusameti eksamikomitee liige.

Loderaud lahkus Kaarli koguduse töölt omal soovil 1. märtsil 1932. Polnud selge, kas kogudusel oligi edaspidi teist kõstrit tarvis.¹⁴ Teist siis ei valitudki ja Harri Kõrvits (1915–2003) astus ametisse alles 1939. aastal pärast kõster Gustav Kasemetsa lahkumist.

Loderaua side kogudusega jäi – ta oli 1932–1935 II pihtkonna vaestehoolekanderingi kirjatöimetaja ning 1934. aastal valiti ta Kaarli koguduse nõukogu liikmeks ja Kirikupäeva saadikuks ning 1935. aastal nõukogu liikme kandidaadiks (asendusliikmeks).

Abielu sakslanna Gertrud Bertha Minna Margarethega (snd Besteck) laulatati 26. oktoobril 1924 Kaarli koguduses ja juba 1925. aastal sündis Ingeborg Gertrud ning 1928. aastal Hans Olaf. Nende koduseks keeleks oli saksa keel ja tütar õppis ka kohalikus saksa koolis.¹⁵

1925. aastast oli Ernst firma „Vennad E. & G. Loderaudi“ klaaslihvimise ja peeglihõbetuse töökoja

⁹ KKA Koguduse eestseisuse koosolek 23.4.1923.

¹⁰ KKA Koguduse nõukogu koosolek 2.5.1923.

¹¹ KKA Kaarli koguduse eestseisuse koosolek 8.10.1923.

¹² Päevaleht, nr. 14, 15.1.1927.

¹³ Päevaleht, nr. 120, 5.5.1929.

¹⁴ KKA Kaarli koguduse juhatuse koosolek 4.2.1932.

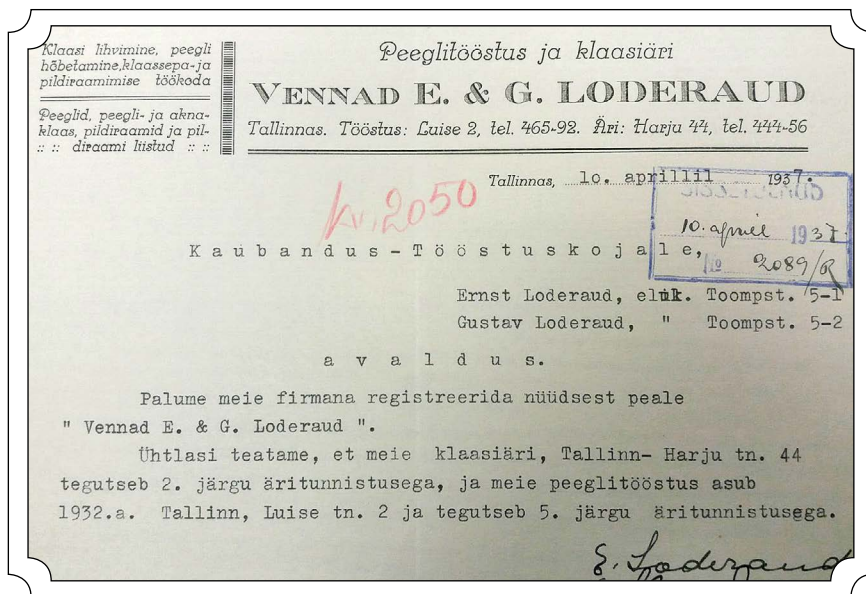
¹⁵ Waba Maa, nr. 306, 31.12. 1933. *Eestlased võõras koolis. Kuidas eesti-wene segaabiellust sünnivad sakslased.*

omanik ja meister. Peegelklaasi hõbetamise, parajaks lõikamise- ja pooleerimisega tegelesid Eestis arvukad väiketöökodad. Kahe maailmasõja vahelisel perioodil oli peeglitootjaid kokku üle paarikümne, suuremad ja tuntumad neist olidki E. & G. Loderaud Peeglitööstus, Johann Lindemanni Klaasi- ja peeglitöökoda ning aktsiaseltsid Frankonia ja Fama. Koguduse töölt lahkudes pühenduskil Loderaud oma eraettevõttele.

1938. aastal Vabaduse väljaku „Harju“ kohviku avamisega seoses kirjutati: „Peegleid on külluses selles kohvikus, nagu peegelsambad pearuumi keskel, samuti leti kaunistusena, kuid nad on asetatud niivõrd osavasti, et kuidagi ei torka nad eriti silma, mõjudes pigemini rahustavalt. Peeglid on firmalt Loderaud, kelle poolt nad on ka üles seatud. See firma on hoolitsenud ka nägusate klaaskatete eest laudadel. Siin kasutati Eestis esimest korda võtet, mis L.-Euroopas suuresti levinud. Nimelt on klaaskatted illustreeritud ja siis hiljem kaetud kullaga. Selle võtte tõi endaga kaasa oma Pariisi õppereisult rakenduskunstnik hr. Tomassov”.¹⁶

Ehkki firma natsionaliseeriti 1940. aastal, jäi Loderaud koos vennaga ametisse. Tema iseloomustuseks kirjutas komissaar M. Kask 2. jaanuaril 1941: „Ernst Loderaud, oli üks käitise omanikest. Tegeles peaaesjalikult käitises meistrina, töötas ja katsetas palju aega klaasipaenutamise ahju kallal. Tunneb hästi kõvera klaasipaenutamise tehnikat. Omab klaasitöö alal meistrikutse. Iseloomult on rohkem temperamentsem kui Gustav Loderaud. On usklik inimene, kuid pole kunagi märganud temas tahet teha usu heaks propagandat. Jättes seega usk täiesti oma enese asjaks. Käitise nats. peale vaatamata on otseselt kaasa töötanud, vähemalgi määral ei ole ma temas leidnud

¹⁶ Vaba Maa, nr 51, 2.3.1938, *Kohvik Vabadusväljaku sai nimeks „Harju“*.

„Vennad E. & G. Loderaudi“ kirjalpalk.

kahtlustamiseks põhjust tema mitte lojaalsuses. Tööliste poolt ei ole kuulnud tema üle kaebusi. Tarvitan tema tööjõudu käitise meistrina ja arvestades tema võimetega pean teda asendamata jõuks. Kui peaks pol. põhjustel olema mitte võimalik olema tema ametissekinnitamine siis on soovitatav, et võin teda pidada ajutise töötajana edasi.”¹⁷

1944. aastal põgenes Loderaud koos abikaasa Gertrudi (1893 Hannover–?) ja laste Ingeborg Gertrudi (1925 Tallinn – 2009 Caracas) ning Hansuga (1928 Tallinn – 2017 Caracas) Saksamaale. Kuidas nende elu vahepeal kulges, ei ole täpselt teada. Hans olevat juba samal aastal sõitnud Venetsueelasse. Teada on, et 1947. aasta teisel poole alguses, kui elati Saksamaal Briti okupatsiooni tsoonis (2715 A. laager, 2715 Kogunemiskeskus, 800 juhtimisüksus, B.A.O.R), sai pere loa Venetsueela valitsuse kuludega Venetsueela kodanikena sõita laeval “General S. D. Sturgis” Venetsueelasse.¹⁸

Venetsueelasse võeti teatud tingimustel vastu ka perekondi, mis-

¹⁷ TLA.R-1.6-I.467.

¹⁸ https://collections.arolsen-archives.org/en/search/topic/3-2-1-4_1718000-035-019?s=loderaud (06.12.2023).

tõttu oli sinna emigreerumise vastu ka märgatav huvi. Põgenikele Balti riikidest oli teatatud, et Venetsueela kavatses kuni 1956. aastani vastu võtta 3 miljonit emigranti. Otsiti eelkõige töökäsi põllumajandussektoris, töölisi meieridesse, juustumeistreid, lihaümbertöötajaid. Takistusi ei tehtud ka teistele, oodatud olid aednikud, elektrikud, mehaanikud, ehitusmeistrid, plekksepad, tekstiilitööstuse spetsialistid, vallalised arstid ja hispaania ning inglise keele oskusega masinakirjutajad, ning ka klaasipuhujad. Sisse võisid rännata 18–50-aastased vallalised, ühe lapsega kuni 40-aastased ning 2 lapsega 45-aastased abieluinimesed. 3–6 lapse puhul võisid vanemad olla 50–55 aastat vanad.¹⁹ 1949. aastal jõudis Venetsueelasse rännata ligi 17 000 immigranti, peale sama aasta lõpus toimunud sõjaväelist riigipöõret pani hunta sisserännu seisma.

Klaasitööstuses kogemustega Loderaud rajas pealinnas Caracases autoklaaside valmistamise ettevõtte, mis veel praegugi tegutseb tema poja Hans Loderaudi nime kandva auto tagavaraosade ärina.

1948. aasta detsembris kirjutati

¹⁹ Eesti Post = Estonian Post : Estonian Newspaper, 7.5.1948, 17.8.1948.

väliseesti ajalehes Eesti Post:

„Meie taotlused emigratsiooni-maadel rahvusgruppide moodustamiseks kannavad vähe vilja. Kõne all on olnud ühe eesti linna loomine USA-s, Kanadas võivad ehk tekkida eesti külad, kuid Austraalia, Argentiina, Brasiilia, Venetsueela ja paljud teised maad, kuhu eestlasi on siirdunud, ei anna võimalust isegi külakondade tekkimiseks. Palju oleneb muidugi meist endist, kuivõrd suudame endid kohalikes oludes „välja võidelda“ suurematesse keskustesse, seal koonnuda oma organisatsioonide ümber ja moodustada eesti kultuuri ja seltskondliku elu saarekesed. Kogemused, eriti just lõunapoolsetelt maa-delt, ei luba aga selles osas teha suuri illusioone.“²⁰

1957. aastal moodustati ligi saja eestlasega Caracases eestlaste oma usu- ja seltskonnaelu korraldav komitee, mille liige oli ka Loderaud.²¹

E. Loderaud suri 3. augustil 1962 Caracases. Kaarli koguduse endine õpetaja Friedrich Stockholm kirjutas oma järelhüüdes:

„... ootamatult uinus vaikselt surmaunne oma kirjutuslaual juures istudes, ühele armsale inimesele Euroopas kirja kirjutades omaaegne tuntud ja armastatud Tallinna suurima – Toompea Kaarli Koguduse kõrgeharidusega köster. Teda kui kindlat eesti meest, ustavat, ennastsalgavat ja tõsist head kaastöölist „Suure Looja, Elu-Issanda viinamäel“ mälestavad tõsisel leinas ja kustumatus mälestuses endine Toom-Kaarli koguduse õpetaja senior Fr. Stockholm perekonnaga, ja väga paljud endised Toom-Kaarli koguduse liikmed laiali pillutatud kogu maailmas. Olgu võõras muld, mida ta küll ei armastanud,

²⁰ Eesti Post = Estonian Post : Estonian Newspaper 10.12.1948, *Huumus, maad ja salamandrid. Eestlannad jutustavad Venetsueela lähikäigulaagrast.*

²¹ Stockholms-Tidningen Eestlastele, 9.7.1957.

Telephone Numbers: LEMGO 572 – 573
Telegraphic Address: INCOMREF, FCGA
66 H.Q. Lemgo, B.A.O.R. *H*

INTERGOVERNMENTAL COMMITTEE ON REFUGEES

Our Ref: *G.A./45-4*
Your Ref: *4/16.5.*

Headquarters Field Operations,
LEMGO,
66 H.Q. C.C.G., B.A.O.R.

25th June, 1947.

Subject: HOFEQUARD SERIAL 5.
Movement of Loderaud family to
Venezuela by S.S. "General Sturgis"
or Bremerhaven on July 9th, 1947.

I.C.G.R.,
London.

This is to inform you that the above mentioned family will be travelling on the "S.S. General Sturgis" on her next voyage to Venezuela. This family consists of:-

LODERAUD: Ernst
" Gertrude
" Ingeborg
" Hans

2. They have been processed and ready to proceed to Venezuela and have awaited shipment at Buchholz Camp (L.T.S. Section) for some considerable time. I.C.G.R. has consented to their being transported to Venezuela on the "S.S. General Sturgis". Their cost of travel will be met by Miss Magda Wardja of Avenida Montevideo No. 3 Urb, Los Anabos, Ciudad Venezuela, who has deposited £100 at the Venezuelan Legation in London and has given a guarantee to the Government of Venezuela to cover the balance of passage costs for this family.

3. You are requested to take the necessary steps to collect payment from the above-mentioned sources.

Staff Officers
for Chief Field Operations:
Germany & Austria.

RECEIVED
27 JUN 1947
IN REGISTRY

Saksamaal Briti okupatsiooni tsoonis elades sai pere 1947. aasta juunis loa Venetsueelasse sõita.

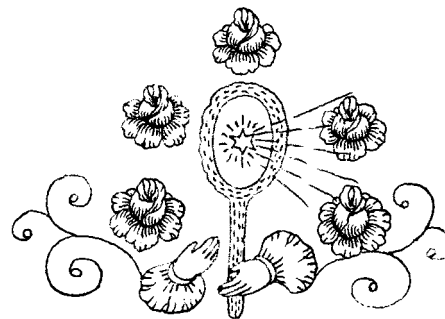
lahkunule kerge... „Õndsad on puhtad südamelt, sest nemad saavad näha Jumalat“ (Mt 5:8).²²

Külli Saard

²² Fr, Stockholm, Sr. *Ühe tubli Eesti mehe mälestuseks, Meie Kodu = Our Home : Australian Estonian weekly, nr. 47, 22.11.1962.*

Kunstnikuhingega majandusmees

Intervjuu koguduse haldusjuht Marek Pärnaga

Kus oled sündinud, kus on Sinu juured? Kuidas kulges Sinu õpingutee?

Minus voolab nii mulgi kui ka saarlase verd. Emapoolne vanaema on pärit Saaremaalt, elas Kihelkonnal ja lühidalt ka Paju mõisas, tuli küll juba lapsena Loksale ja siis hiljem Tallinnasse, kus elab tänaseni. On Kaarli kirikus ka leeris käinud. Isapoolsed esivanemad elasid Pärnus ning Viljandi ja Abja piirkonnas.

Seega on minus veidi nii mulgi töökust ja jonnakust kui ka saarlaste muhedust. Saare mõjud löövad aegajalt välja ka teatud sõnade hääldeamisel.

Aga võin ennast pidada „põliseks viimsikaks“, kuni koolini elasin küll Mustamäel. Ehkki meil oli seal väike elamine, siis lapsena seda isegi nii ei tajunud – ümbritsev keskkond oli roheline, läheduses oli Nõmme, suusahüppetornid, park...

Kuna minu vanemad töötasid Viimsis Kirovi nimelises näidiskalurikolhoosis, isa oli ehitaja ja ema vastutas toitlustuse eest Kirovi keskkuse töötajatele ja ka väliskülalistele mõeldud „Punases kohvikus“, siis lasteaia viimastes rühmades käisin juba Viimsis. Seal kujunes välja tore sõpruskond, kellega jätkasin juba põhi- ja keskkoolis ja mõnedega isegi ülikoolis. Nii olen seal sõbrad leidnud kogu eluks.

Juba väikse lapsena oli mul huvi igasuguse tehnika ja mudelite vastu. Isa võttis mind varakult kaasa nii Viimsi lasteaia uue osa kui ka kooli ehitusele. Kas minust seal suurt abi oli, aga esimesed vajalikud väikesed töövõtted seal omandasin.

Veidi vanemana ehtasime juba sõpradega jalgrattaid. Kuna poest

osta ei saanud, siis inimesed pidid olema leidlikud. Korraldasime poistega Pirita ringraja võidusõitudest inspireerituna jalgrattavõistlused, kus võidusõite jälgendades saime kurvides oma põlvedki katki. Talvel tegime suusahüppevõistlused. Üldse sai võimalusel hommikust õhtuni väljas hulgutud ja igasugu põnevaid avastusretki ette võetud. Oli ju Viimsi poolsaar sellal suletud piirkond ja avastamist oli seega kuhjaga.

Keskkooli ajal hakkasin huvi tundma ettevõtluse vastu. Elasin põhimõttel, et kõik minule mittevajalik tuleb maha müüa ja nii ei vedelnud mul asju, mis olid üleliigsed, müüsin kõik mittevajaliku maha ja nii sai endale ka esimene taskuraha kogutud.

Sel ajal sain kätte ka esimesed ilmunud ettevõtluse käsiraamatud ja lugesin need kaanest kaaneni läbi. Ettevõtlusega seotud eeskujuks võib toona pidada isa ülemust, kes tegi palju koostööd soomlastega ning oli ka inimesena muhe eeskuju. Tema eeskuju suunas minu edaspidiseid valikuid ka õpingutel.

Minu esimene ettevõtte oli autokool WIX, mille koos endast aasta noorema sõbraga tegime. Käisin siis 11. klassis. Viimsi koolil oli välja ehitatud autoõppe klass, rääkisime oma mõttest kooli direktoriga, kes oli ka minu klassijuhataja ja eesti keele õpetaja. Saime loa selle kasutamiseks, otsisime sõidu- ja teooriaõpetajad, koostasime õppematerjalid, ajasime välja vajalikud litsentsid. Meil käis läbi 3–4 lendu, rühmad olid rahvast täis. Reklaami jagasime nõ otseturunduskanaleid pidi – flaierid viisime postkastidesse. Kui meile tundus, et kohalik Viimsi piirkond jäi väikseks, siis soovisime laieneda linna. Otsisime rendipinnad, kogu kasumi pani-

me ruumide renoveerimisse, aga linnas enam see ei käivitunudki.

Peale tulid uued huvid, muusika produtseerimine. Tegime klubi muusika plaadiesitluskontserte – tegevus toimus klubimuusikale kohaselt veidi nõ põranda all. Andsime välja esimese alternatiivmuusika kogumiku, hiljem sõber jätkas ka üksikartistide kassettide ja plaatidega.

Hiljem küll tajusin, et klassikalist ja head ettevõtjat minust ei saa, selleks on mul liiga hea süda ja „teeruliga üle sõita“ ma ei suudaks. Minu jaoks on inimene esmatähtis ja lähtuvalt sellest püüan leida kompromisse. Ehk kas eesmärgiks on ainult raha või mõeldakse ka inimeste peale, need asjad peavad minu jaoks olema tasakaalus.

Peale keskkooli läksin õppima Erakõrgkooli I-Studium äridust. 3 aasta pärast läksin aga hirmus, et Haridusministeerium ei pikenda kooli litsentsi, üle Tehnikaülikooli. Paljud õppejõudki olid seal samad ja nii saime õppeained üle kanda. Tehnikaülikoolis õppisin majandusteaduskonnas avatud õppes äriduse õppesuunal, spetsialiseerunud olin turundusele. Ehkki õpingud kestsid pikka aega, 8–9 aastat, siis lõputöö jäigi tegemata. Mitu korda olin koolis vahetanud õppesuunda, et leida see õige. Kaalusin ka üleminekut Kunstiakadeemiasse või sidekooli fotograafiasse. EKA's õpetatav fotograafia jäi minu jaoks ehk liialt kunstiliseks ja samas ei tundnud ma end ära ka puhtas pressifotograafias. Näen end seal kusagil vahepeal – piltnikuna, kellele meeldib valguse ja varju mäng ning detailid.

Töötasin hiljem 4–5 aastat Morgan foto stuudios fotograafina, käisin ka üritusi pildistamas. Morganil oli esimene digilabor, minu teha olid ka digipildid, vanade fotode taastamine. Seal oli oluline kompositsiooni tunnetamine ja disaini pool. Kui tutvusin oma tulevase abikaasa Liinaga, siis tema innustus fotograafiast, aga mina hakkasin eemalduma ja sain oma tehnika ja oskused talle edasi anda.

Kuidas leidsid tee usu ja kiriku juurde?

Kiriku juurde olen kinnistunud kahte teed pidi, kaheks oluliseks inimeseks sellel teel on olnud õpetaja Erkki Juhandi ja abikaasa Liina.

1993. aastal teavitas mind võimalusest sõita Prantsusmaale Taizé kloostriksse üks minu hea sõber, kes naljatades ütles, et sinna mineku tingimuseks on koguduseliikmeks olemine. Viimsi Püha Jaakobi kogudus kogunes toona Püüsi koolis, seal ristas ja konfirmeeris mind koguduse selleaegne diakon Erkki Juhandi. Olen Viimsi koguduse liige tänaseni.

1994. aasta suvel käisingi juba Erkki Juhandi korraldatud reisirühmal Taizé kloostriks, aastavahetusel pidime sõitma juba Stuttgarti Taizé kohtumisele, aga tehnilistel põhjustel me sinna ei jõudnudki. Buss läks rikki juba Eestis ja sõitu alustada ei õnnestunud. Pakkusime juba siis koos sõpradega Erkkile välja, et aitaksime tal 1997. aasta suvist Taizé reisi korraldada. Lõpuks kujunes nii, et korraldasime seda sõbraga kahekesi. Meie vastutusel oli kahekordne buss 60ne inimesega, kellega teekonna ette võtsime. Aga kõik õnnestus! Hiljem lisandusid sinna Taizé aastavahetuste noortekohutused ja järgmised suvised palverännakud.

Ka oma tulevase abikaasa Liinaga tutvusin 1997. aasta suvisel Taizé reisirühmal, lähemalt saime tuttavaks 1998. ja abiellusime 2003. aastal. Meid pani

Marek 2010. aastal Abbaye de Fontenay's teel Taizé kloostriksse.

Kaarli kirikus väiksel privaatse laulatusel paari õpetaja Einar Soone.

Abikaasaga oleme järjest osalenud pea 20 aastat Taizé suvistel kui aastavahetuse kokkutulekutel. Lisaks korraldanud ka kirikunoorde päevi.

Millised on Sinu huvialad?

Kooli ajal tegelesin kergejõustiku, pikkusest lähtuvalt ka korvpalliga.

Jätkuvalt huvitab mind raadiomudelism. Tehnika huvi on mul kogu aeg olnud, juba väiksena üritasin parandada raadioid ja muud tehnikat. See toimus küll rohkem deduktiivsel meetodil ja mõnikord õnnestus seeläbi ka katkine seade tööle saada.

Fotograafiahuvi on jäänud tagaplaanile, omal ajal õnnestus teha ka mõned isikunäitused Kloostriaidas ja Metodisti kirikus.

Sisemine vaime kasvamine algas juba keskkooli ajal, siis huvitasid mind idamaised võitluskunstid Kung-fu ja kickboxing. Valmistusime alguses teoreetiliselt ja siis järgnes praktika. Aastaid hiljem tegelesin juba pehmemate stiilidega: taiji, huvitusin taoismist ja budisimist. Sealt olen õppinud, et oluline on oma tegevuses olla „kohal“ just selles hetkes ja toimetuses.

Olen hea toidu ja maitsete otsija ja austaja, Hiina teemaailm paelub mind tänini, põnev on tajuda, kui suur vahe on erinevatel teedel. Ka kodus meeldib mul köögis katsetada, kuigi selles on meie pere parimad oskused abikaasal.

Oluline on kindlasti oma isikliku osavõtuga kultuuri toetamine. Kultuuriprogrammi eest hoolitseb mul abikaasa ja jõuame sagedasti teatrisse, ooperisse, kunstinäitustele. Mina naudin seal hetkes olemist – emotsiooni, mille sealt saan. Neid hetki oskan nautida ka metsas jalutades ja rabajärve kaldal teed juues.

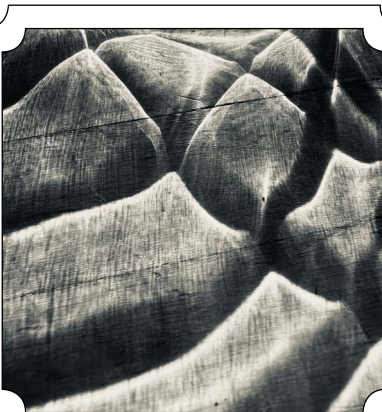
Millises ametis oled Kaarli koguduses ja milline on Sinu igapäevatöö?

Haldusjuhi ametis olen alles selle aasta 20. märtsist. Sain oma endisest töökohast teate koondamise kohta ning märkasin vist isegi samal päeval Kaarli koguduse töökuulutust. Sel hetkel tundus, et ehk on aeg küps muutuseks, mis puudutab minu tööde lõppeesmärki suures pildis, milleks on olnud kasumi teenimine ettevõtte omanikele. Olin eraettevõtetes toimetanud enam kui 20 aastat ning tajusin, et olen alateadlikult üha enam hakanud vaatama organisatsioonide poole, kelle tegevuse eesmärgid ei ole seotud rahalise väärtuse loomisega, vaid on suunatud inimestele ning ühiskonnale. Nii otsustasin kandideerida.

Tegelen haldusjuhtimisega, pean tundma väga hästi majade ja hoonete

Marek abikaasa Liina ja tütar Ann Mariega, 2018.

Mareku „Vaikelud“.

hingeelu ning valmis olema igal hetkel nõ „tulekahju kustutama“ aga ka pikaajalisemaid projekte planeerima ja ellu viima. Mul oli juba mitu aastat soov minna õppima, IT-d või midagi muud, läbi disaini võtme. Sel sügisel alustasingi õpinguid Kopli ametikoolis, kus omandan haldusjuhtimise 5. kutsetaset.

Hea soov Kaarli kogudusele?

Pean väga oluliseks üksteisega arvestamist, teineteise mõistmist ja andestamist. Et suudaksime kimbatusel, kiusust, jonnist, enesekehtestamisest jms loobuda ning minna vastu algavale jõuluajale.

*Marekuga vestelnud
Saima Sellak-Martinson ja
Kiilli Saard*

Ilutulestik

Sinitihase Tiivi pesa asus vana saarepuu tüves olevas õones. Puu kasvas talu õuel, kus sirgus veel mitmeid põlispuid. Talu, mille õuel Tiivi elas, kutsuti Lepiku taluks. Maja taga kasvas võsa, mille järgi talu oli saanudki endale nime. Õue peal oli ka koerakuut, kus puhkas heintes koer Pontu. Kutsa oli vana ja tema saatust oli kurb, ta oli ketikoer. Vajadust teda ketti panna poleks vaja olnud, sest Pontu oli sõbralik ja ei teinud kellelegi liiga.

Inimesed toitsid talvel lindusid päevalilleseemnetega ja ka Tiivi käis igal hommikul lindude söögimajas einestamas. Kui sadas lund, olid linnud varjul oma pesades. Sellel aastal tuli lumi maha juba detsembri alguses. Linnukesed polnud veel ettevalmistatud talve saabumiseks. Külma ja lumi tulid ootamatult vara.

Elu Lepiku talu õuel läks ilusti ja vaikselt, kuni saabusid pühad. Jõulud möödusid õnnistatult, linde ja loomi söödeti rohkem ja Pontule viidi kogu isetehtud süti.

Tiivi nägi oma pesast talu akenesse, kus jõuluõhtul särasid küünlad kuusepuul. Linnuke oli jumalakartlik ja tänas igal õhtul enne uinumist Loojat rahuliku päeva ja kõige eluks vajaliku eest.

Kätte jõudis vana-aasta õhtu, millele järgnes uusaasta öö. Ilm oli vaikne ja selge. Taevas paistis täiskuu helde pale ja tähed vilkusid tumedal sametil. Tiivi oli juba uinunud, kui kostsid hirmsad kärgatused. Sinitihane võpatas ja ärkas unest. Rohelised ja punased valgused välgatasid taevalaotuses. Tiivil oli hirm, ta värises oma pesas, silmade ees olid valguslaidud, ta kartis, et jääb pimedaks. Valgus pimestas teda.

Ka Pontul oli hirm, kuigi ta oli ka varasematel aastatel seda tulemõllu läbi elanud. Ta oleks meeleldi põgenenud metsa, aga kett hoidis teda kinni ja tal ei jäänud muud üle, kui pugeda oma kuuti ja niutsuda kaeblikult.

Ilutulestik kestis kaua ja Tiivi kartis, et sellel ei tulegi lõppu. Linnuke mõtles oma õdede ja vendade peale, kõigi lindude ja loomade peale, kes vaevu elus püsisid selle tule, suitsu ja paugutamise möllus. Tiivi mõtles, et ta sureb hirmu kätte. Ta palus Jumalat, et see kohutav vaatamäng lõpeks. Tiivi oli kuulnud oma vanematelt, et kurjad inimesed alustavad sõdasid. Ja nüüd oli linnuke palves, et see poleks sõda. Ta kuulis ka, kuidas talus nuttis väike beebi, kelle uni oli segatud.

Tiivi ei näinud enam midagi, ta silmad olid valusad ja jooksid vett. Väike süda pehme sulestiku all väris. Taevas oli täiesti valgustatud rakettidest ja kostis üha uusi kärgatusi. „Ma ei suuda seda enam taluda“,

mõtles linnuke ja siis jäi järsku kõik vaikselt. Paar pauku kauguses ja siis oli jälle rahu maa peal. Tiivi pilgutas silmi ja nägemine tuli vähehaaval tagasi. Taevas oli jälle sügavsinine, kuu paistis ja tähed särasid. Hakkas sadama pehmet värsket lund.

Tuleb kolida elama metsa, eemale inimestest, kes rikuvad Jumala rahu. Juba homme lendan metsa uut pesapaika otsima.

„Tänu, Jumal, et Sa kaitsesid linde, loomi ja inimesi. Tänu, et meil pole sõda,“ sosistas linnuke Tiivi uinudes.

Maara Vint
Vääna-Jõesuus